

Οι αποφάσεις της Ίεραρχίας της Ἐκκλησίας της Ἑλλάδος γιά τήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο» καί ἡ κατάληξή τους

Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Ἡ Ίεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατά τίς Συνεδριάσεις τῆς τῆς 24^{ης} καί 25^{ης} Μαΐου ἐ.ἔ., ὅπως εἶχε τό δικαίωμα καί τήν ἀρμοδιότητα, μελέτησε τά ἐγκριθέντα κείμενα ὑπό τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων καί τῶν Συνάξεων τῶν Προκαθημένων, σέ συνέχεια τῆς ἀποφάσεως καί προτάσεως τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου. Ἐχουσα δέ ὑπ' ὄψη τῆς τό ἄρθρο 11 τοῦ Κανονισμοῦ Ὁργανώσεως καί Λειτουργίας τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλῃς Συνόδου», ἀπεφάσισε τήν ὑποβολή προτάσεων, τροπολογιῶν, διορθώσεων καί προσθηκῶν, οἱ ὁποῖες ὑποβλήθηκαν ἀρμοδίως καί ἐμπροθέσμως στήν Πανορθόδοξη Γραμματεία τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλῃς Συνόδου».

Ὅπως διαλαμβάνεται στό ἄρθρο 11 τοῦ Κανονισμοῦ Ὁργανώσεως καί Λειτουργίας τῆς Ἁγίας καί Μεγάλῃς Συνόδου «ἡ ἔγκρισις τῶν τροπολογιῶν, μετά τήν ὀλοκλήρωσιν τῆς συζητήσεως αὐτῶν, ἐκφράζεται, κατά τά πανορθοδόξως καθιερωμένα, διά τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοφωνίας τῶν ἀντιπροσωπειῶν πασῶν τῶν αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι αἱ μή ὁμοφώνως ἀποδεκταί γενόμεναι τροπολογίαι δέν ἐγκρίνονται».

Τό σημαντικό εἶναι ὅτι οἱ περισσότερες τῶν προτάσεων αὐτῶν ἐγκρίθηκαν ὁμοφώνως ἀπό τήν Ίεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μερικῆς δέ ἀπό αὐτές ἐγκρίθηκαν μέ τήν μειοψηφία ἑνός ἢ δύο Ἀρχιερέων ἐπί συνόλου 76 παρόντων, μία πρόταση ἐγκρίθηκε μέ ὀνομαστική ψηφοφορία. Μέ αὐτά τά δεδομένα συνεπάγεται ὅτι ἡ ἀπόφαση αὐτή τῆς Ίεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἦταν ὁμόψυχη καί ἐκφράζει τήν συνείδηση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στήν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία διαθέτει ὑψηλό θεολογικό, ποιμαντικό καί μοναχικό ἐκκλησιαστικό ἐπίπεδο.

1. Τά βασικά σημεία τῶν ἀποφάσεων τῆς Ίεραρχίας

Τέσσερα εἶναι τά βασικά σημεία τῶν ἀποφάσεων πού ἔλαβε ἡ Ίεραρχία, ἥτοι τό θέμα τοῦ προσώπου, ἡ χορήγηση αὐτονομίας σέ μιά Ἐκκλησιαστική

Έπαρχία, ή Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί ὁ λοιπός Χριστιανικός κόσμος καί τό δεδομένο τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

α) Ὁ ὅρος **πρόσωπο** κατά τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀπεδόθη στόν Τριαδικό Θεό, γιά δέ τόν ἄνθρωπο σέ ὅλη τήν πατερική γραμματεία χρησιμοποιεῖται ὁ βιβλικός ὅρος *ἄνθρωπος* μέ τήν θεολογική ἔννοια τοῦ κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ πλασθέντος ἀνθρώπου. Ὅταν δέ μερικές φορές στούς Πατέρες χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *ὑπόσταση* γιά τόν ἄνθρωπο, τότε ἡ χρήση γίνεται μέ βάση τήν Ἁγία Γραφή καί ὄχι μέ βάση τήν φιλοσοφία.

Ἐπειδή, ὅμως, στήν σύγχρονη φιλοσοφία ἀναπτύσσεται ἐντόνως ὁ ὑπαρξιστικός περσοναλισμός μέ ἀπόκλιση ἀπό τήν Πατερική Παράδοση, δηλαδή ταυτίζεται ἡ φύση μέ τήν ἀνάγκη καί τήν ἁμαρτία, καί ἡ θέληση-βούληση μέ τό πρόσωπο, γι' αὐτό ἡ φράση «ἀνθρώπινο πρόσωπο» πρέπει νά ἀντικατασταθῇ μέ τόν βιβλικό ὅρο *ἄνθρωπος*, ὁ ὁποῖος γίνεται κατανοητός ἀπό ὅλες τίς γλωσσικές διατυπώσεις.

β) Ὁ τρόπος χορηγήσεως **αὐτονομίας** σέ μία Ἐκκλησιαστική Ἐπαρχία. Ἐπειδή ἡ χορήγηση αὐτονομίας σέ κάποια Ἐπαρχία ἀπό τήν Μητέρα αὐτῆς Ἐκκλησία εἶναι δυνατόν νά προκαλέσῃ σχίσματα, διαιρέσεις, αὐτονομιστικές ἀποκλίσεις, γι' αὐτό προτείνεται ἡ διατήρηση ἀπαρασαλεύτου τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία ἔχει ἀποφασισθῇ ὑπό Συνοδικῶν-Πατριαρχικῶν Τόμων ἢ Πατριαρχικῶν-Συνοδικῶν Πράξεων. Αὐτό προτάθηκε μέ ἀπώτερο σκοπό τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας καί τήν ἀποφυγή σχισμάτων.

γ) Στό κείμενο «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» γράφεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι «Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική», ὅποτε δέν δύναται νά ἀποδοθῇ ὁ ὅρος **Ἐκκλησία** σέ ἄλλες Χριστιανικές Ὁμολογίες, γιά νά μή ὑπονομευθῇ ἡ ὑπερτάτη ἀλήθεια ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική. Ἐπομένως, οἱ ἄλλες Χριστιανικές ὁμάδες πρέπει νά ἀποκληθῶν «Χριστιανικά Ὁμολογία καί Κοινότητες».

δ) Ἡ **ἐνότητα** τῆς Ἐκκλησίας εἶναι δεδομένη, διότι ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί δέν χωρίζεται ἀπό τήν Κεφαλή, δηλαδή ἀπό τόν Χριστό. Κατά συνέπειαν ὅσοι κατά καιρούς ἀπομακρύνονται ἀπό τήν πίστη καί τήν λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας καί πρέπει νά ἐπιστρέψουν σέ αὐτήν. Σέ αὐτό ἀποβλέπει ὁ θεολογικός διάλογος, γιατί ἐμεῖς ὁμολογοῦμε: «οἱ προφῆται ὡς εἶδον, οἱ ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ διδάσκαλοι ὡς ἐδογματίσαν... οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω λαλοῦμεν, οὕτω κηρύσσομεν Χριστόν τόν ἀληθινόν Θεόν ἡμῶν», ἀλλά καί πορευόμαστε «κατά τάς τῶν ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς

Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα». Ἡ ἀρχή τῆς ἀποκλειστικότητος δέν δύναται νά περιπέση στήν ἀρχή τῆς περιεκτικότητος, ἡ ὁποία ὑπονομεύει τό δεδομένο τῆς ἀδιαταράκτου ἐνότητος τῆς Μιάς Ἐκκλησίας.

2. Ἡ Ἐγκύκλιος τῆς Διαρκοῦς Ἱεραῖς Συνόδου

Ἐπειδή ἐλήφθησαν ἀπό τήν Ἱεραρχία αὐτές οἱ βασικές ἀποφάσεις, γι' αὐτό καί στήν Ἐγκύκλιο πού ἀπεστάλη ἀπό τήν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο στίς Μητροπόλεις καί διαβάσθηκε σέ ὄλους τούς Ἱερούς Ναούς (2977/2-6-2016) δόθηκε ἡ διαβεβαίωση ὅτι οἱ ἀποφάσεις πού ἐλήφθησαν ἦταν βάσει τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καί ὅτι στήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος» οἱ Ἀρχιερεῖς θά ἐκφράσουν τήν ἐμπειρία καί τήν πίστη τοῦ μυστηρίου τῆς Πεντηκοστῆς καί τήν ὁμολογία τῶν Ἁγίων μας. Συγκεκριμένα, μεταξύ τῶν ἄλλων, γράφεται:

«Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μέ ἀπόλυτη πίστη στήν διδασκαλία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων, καί μέ σεβασμό στό Συνοδικό πολίτευμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μελέτησε διεξοδικά τίς προτάσεις τῆς Διαρκοῦς Συνόδου, μίαν πρός μίαν, καί μέ πνεῦμα ὁμοψυχίας, ὑπευθυνότητας καί σοβαρότητας, καί μέ ὁμοφωνία στά περισσότερα σημεῖα καί ἀπόλυτη πλειοψηφία σέ ἄλλα, ἔκανε τίς διορθώσεις τῶν τεθέντων κειμένων καί ὅπου χρειάσθηκε ἔκανε καί προσθήκες, ὥστε αὐτές νά εἶναι οἱ τελικές ἀποφάσεις τῆς Ἐκκλησίας μας γιά τά κείμενα αὐτά.

Οἱ διορθώσεις καί οἱ προσθήκες πού εἶναι οὐσιαστικές καί συντονίζονται στήν διαχρονική ἐμπειρία καί παράδοση τῆς Ἐκκλησίας θά κατατεθοῦν στήν Πανορθόδοξη Γραμματεία τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου στήν Κρήτη καί θά ὑποστηριχθοῦν ἀπό τόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμο γιά νά βελτιωθοῦν τά ἤδη ἐπεξεργασθέντα κείμενα ἀπό τούς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί ἔτσι νά δοθεῖ μιά καλή ἐκκλησιαστική μαρτυρία πίστεως καί ἐνότητος στόν σύγχρονο κόσμο, συντονισμένη στήν ὅλη παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀσφαλῶς, ἔγινε γνωστόν ὅτι ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος συζήτησε τά σοβαρά αὐτά θέματα μέ ὑπευθυνότητα, νηφαλιότητα καί γνώση. Τό σημαντικό ὅμως εἶναι ὅτι διαφύλαξε τήν ἐνότητά της. Ἀκούστηκαν οἱ ἀπόψεις πολλῶν Ἱεραρχῶν καί οἱ ἀποφάσεις ἦσαν σχεδόν ὁμόφωνες.

Ἐπειδή τό προηγούμενο χρονικό διάστημα ὑπῆρξε ἀνησυχία, ἐν πολλοῖς δικαιολογημένη, σέ πολλούς Κληρικούς, μοναχούς καί λαϊκούς, γιά τά κείμενα τά ὁποῖα θά συζητήσει ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος, γι' αὐτό συνιστοῦμε σέ

όλους νά εἰρηνεύσουν, γιατί πρῶτοι ἐμεῖς οἱ Ἱεράρχες ἔχουμε δώσει τήν ὁμολογία τῆς πίστεως κατά τήν χειροτονία μας γιά νά διασφαλίσουμε τήν Ἀποστολική καί Πατερική παρακαταθήκη πού παραλάβαμε καί ἀγρυπνοῦμε γιά τήν ποιμνιό μας, γιά τήν δόξα τοῦ Θεοῦ καί τόν ἔπαινο τῆς Ἐκκλησίας.

Εἶναι γνωστόν ὅτι ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά διεξαγάγει τίς ἐργασίες της ἀπό τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς ἕως τήν Κυριακή τῶν Ἁγίων Πάντων. Αὐτό σημαίνει ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς καί οἱ λοιποί Κληρικοί καί λαϊκοί πού θά ἐκπροσωπήσουν τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος στήν Σύνοδο αὐτή, ὅπως θά τό κάνουν καί οἱ ἄλλες Ἐκκλησίες, θά προσπαθήσουν νά ἐκφράσουν τήν ἐμπειρία καί τήν πίστη τοῦ μυστηρίου τῆς Πεντηκοστῆς καί τήν ὁμολογία τῶν Ἁγίων μας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἡ συνέχεια τῆς Πεντηκοστῆς στήν ἱστορία».

Θεώρησα ὅτι αὐτή ἡ διαβεβαίωση τήν ὁποία δώσαμε σέ ὄλο τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἔπρεπε νά τηρηθῆ ἀπαρεγκλίτως. Αὐτή δέ ἡ αἴσθησις κυριαρχοῦσε μέσα μου κατά τήν διάρκεια τῶν Συνεδριάσεων τῆς Συνόδου στήν Κρήτη.

Στήν συνέχεια θά παρουσιασθοῦν οἱ ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στά τρία κείμενα, μέ μερικά θεολογικά ἐρμηνευτικά σχόλια γιά νά φανῆ ἡ ἀξία τους, καθώς ἐπίσης ποιές ἀπό αὐτές ἐγκρίθηκαν ἢ ἀπορρίφθηκαν κατά τίς συνεδριάσεις τῆς Συνόδου αὐτῆς στήν Κρήτη.

3. Τά κείμενα στά ὁποῖα ἔγιναν ἀλλαγές

Ἀπό τά ἕξι κείμενα πού ἐτέθησαν ὑπ' ὄψιν τῶν Ἱεραρχῶν προτάθησαν ἀλλαγές, διορθώσεις, προσθήκες, ἀφαιρέσεις σέ τρία ἀπό αὐτά, τίς ὁποῖες θά δοῦμε ἀναλυτικά.

α) «Ἡ ἀποστολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ»

Τό κείμενο ὑπό τόν τίτλο «Ἡ ἀποστολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ» πού ὑπογράφηκε ἀπό τοὺς Προκαθημένους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν στήν Γενεὴ τόν Ἰανουάριο 2016 εἶναι ἐν πολλοῖς διαφοροποιημένο ἀπό τό πρό τοῦ 2014 παρόμοιο κείμενο. Ὑφίστανται πολλές ἀλλαγές καί διαφοροποιήσεις, ὅποτε ἡ Ἱεραρχία πρότεινε τίς ἐξῆς ἀλλαγές:

i. Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί θρησκείες

Ἡ 3^η παράγραφος τοῦ κειμένου τῶν Προκαθημένων διελάμβανε:

«3. Ως προϋπόθεσις μιᾶς εὐρυτέρας ἐν προκειμένῳ συνεργασίας δύναται νά χρησιμεύσῃ ἡ κοινή ἀποδοχή τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καλοῦνται νά συμβάλουν εἰς τήν διαθρησκειακὴν συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν, δι' αὐτῆς δέ εἰς τήν ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ τοιουτοτρόπως εἰς τήν συμφιλίωσιν τῶν λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τόν κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευματος. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συνεργασία αὕτη ἀποκλείει τόσο τόν συγκρητισμόν, ὅσον καὶ τήν ἐπιδίωξιν ἐπιβολῆς οἰασδῆποτε θρησκείας ἐπὶ τῶν ἄλλων».

Ἐντὶ αὐτοῦ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε νά διορθωθῇ τό κείμενο στὰ σημεῖα πού ὑπογραμμίζονται μέ ἔντονα γράμματα:

«3. Ως προϋπόθεσις μιᾶς εὐρυτέρας ἐν προκειμένῳ συνεργασίας δύναται νά χρησιμεύσῃ ἡ κοινή ἀποδοχή τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ **ἀνθρώπου**. Αἱ **κατά τόπους** Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι **εἶναι δυνατόν** νά συμβάλουν εἰς τήν διαθρησκειακὴν συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν, **διὰ τήν εἰρηνικὴν συνύπαρξιν καὶ κοινωνικὴν συμβίωσιν τῶν λαῶν, χωρὶς τοῦτο νά συνεπάγεται οἰονδῆποτε θρησκευτικόν συγκρητισμόν».**

Ἑρμηνευτικὸ σχόλιο

Στὴν ἔκφραση «Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι» προτείνεται νά προστεθῇ ὁ προσδιορισμὸς «κατά τόπους», διότι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι Μία καὶ παρά τήν ὑπαρξὴ πολλῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, οἱ ὁποῖες ἔχουν κοινὴ πίστιν, λατρεία καὶ ζωὴ, δέν διασπᾶται ἡ ἐνότητά αὐτῆς, κατὰ τήν εὐχαριστιακὴν φράση «μελιζέται καὶ διαμερίζεται ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ μελιζόμενος καὶ μὴ διαιρούμενος, ὁ πάντοτε ἐσθιόμενος καὶ μηδέποτε δαπανώμενος» καὶ κατὰ τήν πατερικὴν φράση «μερισθέντος τοῦ σώματος ἀμέριστος ἡ Χάρις διαμένει». Ὅ,τι συμβαίνει μέ τόν Εὐχαριστιακὸ Ἄρτο, τό αὐτό συμβαίνει καὶ μέ τήν Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Χριστός εἶναι ἡ Κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «καὶ αὐτόν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐστὶ τό σῶμα αὐτοῦ, τό πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου» (Ἐφ. 1, 22-23).

Ἐπειτα, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία συμβάλλει γιὰ τήν συνεννόησιν μέ τίς ἄλλες Θρησκείες, ὄχι ὁμως στό θέμα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀληθείας, γιατί ἂν συνέβαινε αὐτό θά κατέληγε στόν θρησκευτικόν συγκρητισμόν, ἀλλά στήν «εἰρηνικὴν συνύπαρξιν καὶ κοινωνικὴν συμβίωσιν τῶν λαῶν, χωρὶς τοῦτο νά συνεπάγεται οἰονδῆποτε θρησκευτικόν συγκρητισμόν».

Ὅπως εἶναι γνωστόν, ὁ ὅρος συγκρητισμός δηλώνει τήν ἀνάμειξιν στοιχείων προερχομένων ἀπὸ διάφορες Θρησκείες, ὥστε νά προκύψῃ κάτι τό

νέο, τό όποιο άντιβαίνει στην όρθόδοξη θεολογία και έκκλησιολογία. Οί κατά τόπους Όρθόδοξες Έκκλησίες διαλέγονται μέ τούς άλλοθρήσκους γιά κοινωνικά ζητήματα και αποβλέπουν στην είρηνική συνύπαρξη έντός τών κοινωνικών συνθηκών και όχι στον θρησκευτικό συγκρητισμό.

Ή προσθήκη-διόρθωση αυτή τής Έκκλησίας τής Ελλάδος έγινε αποδεκτή και πέρασε στό τελικό κείμενο, έκτός τής λέξεως «του άνθρώπου», παραμένοντας ή φράση «του άνθρωπίνου προσώπου», γιατί ή συζήτηση γιά τό θέμα αυτό έγινε στην έπόμενη παράγραφο.

ii. Πρόσωπο και άνθρωπος

Ή απόφαση τής Ίεραρχίας ήταν νά αντικατασταθῆ και στην παράγραφο αυτή και σέ άλλες παραγράφους ή έκφραση άνθρώπινο πρόσωπο μέ τήν έννοια άνθρωπος γιά νά επικρατή όμοιομορφία όρων και ταυτότητα κειμένου. Έτσι:

«Προτείνεται νά αντικατασταθῆ ή φράσις "Η άξία του άνθρωπίνου προσώπου..." μέ τήν φράσιν "ή άξία του **άνθρώπου**" εις τήν παράγραφον Α1, ή φράσις "τῆς θεωρήσεως του άνθρωπίνου προσώπου" μέ τήν φράσιν "τῆς θεωρήσεως του **άνθρώπου**" εις τήν παράγραφον Β3, και ή φράσις "του άνθρωπίνου προσώπου..." μέ τήν φράσιν "**του άνθρώπου**" εις τήν παράγραφον Γ1, του αυτού κειμένου».

Έρμηνευτικό σχόλιο

Στό πρό του 2014 κείμενο ό προσδιορισμός του όρου άνθρώπινο πρόσωπο σαφώς ταυτιζόταν μέ τον θεολογικό και βιβλικό όρο κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν. Επί του προκειμένου διελάμβανε:

«Πράγματι δέ, καθ' όλην τήν περίοδο του ιστορικού βίου της ή Όρθοδοξία ύπηρέτησε μέ συνέπειαν, συνέχειαν και ζήλον τό μεγαλείον αυτό του άνθρωπίνου προσώπου μέ όλην τήν άπολυτότητα και καθολικότητα μέ τας όποίας συνεδέθη τουτο εις τά πλαίσια τῆς χριστιανικῆς άνθρωπολογίας. Ο άνθρωπος, ως κορύφωσις και συγκεφαλαίωσις τῆς θείας δημιουργίας και ως κατ' εικόνα και καθ' όμοίωσιν πλασθείς του Δημιουργού του, ύπῆρξε διά τήν Όρθόδοξον Έκκλησίαν τό καθ' όλου περιεχόμενον τῆς άποστολῆς της εις τον κόσμον και τήν ιστορίαν τῆς σωτηρίας».

Όμως, στό νέο κείμενο γίνεται λόγος «διά τήν ύψιστην άξίαν του άνθρωπίνου προσώπου» όχι μέ τόση σαφήνεια, αλλά άπλως σέ ένα μέρος γίνεται λόγος γιά τό κατ' εικόνα, χωρίς όμως νά ακολουθῆ και τό καθ'

ὁμοίωσιν, πράγμα πού σημαίνει ὅτι ἡ λέξη πρόσωπο γιά τόν ἄνθρωπο ξεφεύγει ἀπό τήν θεολογία καί πλησιάζει στήν σύγχρονη ὑπαρξιστική καί ἰδεαλιστική φιλοσοφία.

Ἰδιαίτερα πρέπει νά τονισθῆ ὅτι ὁ ὅρος πρόσωπο ἀποδίδεται ἀπό τούς Πατέρες στόν Τριαδικό Θεό, ἐνῶ γιά τόν ἄνθρωπο χρησιμοποιεῖται ὁ βιβλικός ὅρος ἄνθρωπος μέ τόν προσδιορισμό ὅτι εἶναι κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργημένος.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει: «μέτοχοι γεγόναμεν τοῦ Χριστοῦ ἐάνπερ τήν ἀρχήν τῆς ὑποστάσεως μέχρι τέλους βεβαίαν κατάσχωμεν» (Ἐβρ. γ' 14). Στό χωρίο αὐτό φαίνεται ὅτι ἡ ὑπόσταση ἐκλαμβάνεται ὡς τό κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωση. Αὐτή εἶναι ἡ λεγομένη «ὑποστατική ἀρχή». Ὅταν ὁμως ἡ ὑπόσταση-πρόσωπο ἐρμηνεύεται μόνον ὡς κατ' εἰκόνα, χωρίς τό καθ' ὁμοίωση τότε ὑπάρχει πρόβλημα.

Ἡ νεώτερη δυτική φιλοσοφία χρησιμοποίησε τόν ὅρο πρόσωπο καί στόν ἄνθρωπο. Ὅμως αὐτό ἐκλαμβάνεται μέ τήν ἀρχή τοῦ περσοναλισμοῦ (φιλοσοφική, ψυχολογική καί ὑπαρξιστική ἔννοια) καί τήν ἔκπτωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν θεολογική ἔννοια τοῦ κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ. Δυστυχῶς αὐτός ὁ δυτικός περσοναλισμός ἀπό μερικούς μεταφέρθηκε καί στήν ὀρθόδοξη θεολογία.

Ἐπί πλέον ὁ ὅρος ἄνθρωπος ἔχει καθιερωθῆ σέ ὅλες τίς γλῶσσες, ἐνῶ τό πρόσωπο ἐκλαμβάνεται ποικιλοτρόπως εἴτε μέ τήν ἔννοια τοῦ προσωπειοῦ εἴτε μέ τήν ἔννοια τῆς ψυχολογίας καί τῆς λογικῆς εἴτε μέ τήν ἔννοια τῆς ἐλευθερίας τῆς ὑπάρξεως εἴτε μέ τήν ἔννοια τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ εἴτε μέ τήν ἔννοια τοῦ βολонταρισμοῦ (βουλησιοκρατίας) εἴτε μέ τήν ἔννοια τῆς κοινωνιολογίας.

Ἀκόμη, ἡ λέξη πρόσωπο γιά τόν ἄνθρωπο μπορεῖ νά ἐκληφθῆ ποικιλοτρόπως σέ διάφορες γλῶσσες.

Πρέπει δέ νά ὑπογραμμισθῆ ὅτι σέ ὅλο τό κείμενο χρησιμοποιοῦνται ἐναλλάξ δύο ὅροι, ἤτοι ὁ ὅρος ἄνθρωπος καί ὁ ὅρος ἀνθρώπινο πρόσωπο. Ἡ λέξη ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖται περίπου 70 φορές καί ἡ λέξη πρόσωπο ἢ ἀνθρώπινο πρόσωπο χρησιμοποιεῖται 7 φορές. Ἐπίσης, καί ὅταν στό κείμενο γίνεται λόγος γιά τό ἀνθρώπινο πρόσωπο, κατά τούς Πατέρες, τά πατερικά χωρία πού προσκομίζονται κάνουν λόγο γιά τόν ἄνθρωπο καί ὄχι γιά τό πρόσωπο.

Ἐπειδή τό κείμενο δέν ἔχει ταυτότητα ὡς πρός τόν θέμα αὐτό, μπορεῖ νά ἐκληφθῆ ὅτι ἄλλο εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί ἄλλο τό ἀνθρώπινο πρόσωπο καί

έπομένως θά δημιουργηθῆ σύγχυση περί τοῦ τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί τί εἶναι τό ἀνθρώπινο πρόσωπο καί ποιὰ ἢ διαφορά μεταξύ τῶν δύο, γι' αὐτό τό κείμενο πρέπει νά ἐνοποιηθῆ στό σημεῖο αὐτό.

Γι' ὄλους αὐτούς τούς λόγους προτάθηκε ἀπό τήν Ἐκκλησία μας ἡ ἀντικατάσταση τῆς λέξεως πρόσωπο μέ τήν λέξη ἄνθρωπος, ὥστε νά κατανοηθῆ ἀπ' ὄλους καί νά ὑπάρχη ταυτότητα ὄρων στό κείμενο.

Μετά ἀπό τίς πρῶτες συζητήσεις ὁ Σεβασμιώτατος Κωνσταντίνης Ἀρίσταρχος ἐξ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων εἶπε:

«Νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις καταδεικνύει ὅτι ὑπάρχει πρόβλημα μέ τόν ὄρο ἀνθρώπινο πρόσωπο, καί ἐφ' ὅσον ὑπάρχει μόνον 7 φορές στό κείμενο θά ἦταν προτιμότερο νά ἀπαλειφθῆ, ὅπως ὑποστήριξε ἡ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, μετά τῆς ὁποίας ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων καί ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων συμφωνεῖ».

Κατά τήν πορεία τῆς συζητήσεως σχετικά μέ τό «ἀνθρώπινο πρόσωπο» συμφώνησαν μέ τήν πρόταση τῆς Ἐκκλησίας μας μέ διάφορα ἐπιχειρήματα ὁ Μητροπολίτης Μαυροβουνίου Ἀμφιλόχιος ἐκ μέρους τοῦ Πατριαρχείου Σερβίας, ὁ Πατριάρχης Ρουμανίας Δανιήλ. Δηλαδή, μαζί μέ τήν Ἐκκλησία μας τό θέμα αὐτό τό ὑποστήριξαν τέσσερις ἀπό τίς παρούσες δέκα Ἐκκλησίες.

Ὅμως, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος ἐπέμενε στήν παραμονή τῆς λέξεως πρόσωπο. Ἀφοῦ ἐπήνεσε τό ἐπίπεδο θεολογίας τῶν Μητροπολιτῶν Περγάμου καί Ναυπάκτου, στήν συνέχεια πρότεινε «νά συνεχισθῆ ἡ θεολογική, παραγωγική συζήτησις μεταξύ ἐκλεκτῶν καί πολυγραφοτάτων θεολόγων, ὅπως εἶναι καί ὁ ἅγιος Περγάμου καί ὁ ἅγιος Ναυπάκτου, τούς ἐκτιμοῦμε, θαυμάζουμε τό πῶς βγάζουν αὐτά τά ἀλλεπάλληλα βιβλία, τά ὁποῖα μεταφράζονται σέ ξένες γλώσσες. Ἐμεῖς, ἐπομένως, ὡς Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως τοποθετούμεθα ὑπέρ τῆς παραμονῆς τοῦ κειμένου ὡς ἔχει».

Ἐπομένως, παρέμεινε στό κείμενο ἡ λέξη πρόσωπο μαζί μέ τήν λέξη ἄνθρωπος, γιά περαιτέρω συζήτηση, ἀλλά ἐπανῆλθε πάλι ἡ συζήτηση γιά τήν ὄντολογία τοῦ προσώπου καί τήν κοινωνία τῶν προσώπων στήν ἐπόμενη παράγραφο, ὅπως θά φανῆ ἀμέσως.

iii. Ὄντολογία τοῦ προσώπου - κοινωνία τῶν προσώπων

Στήν πρώτη πρόταση τῆς Β1 παραγράφου τοῦ κειμένου ἀναγραφόταν:

«Περί ἐλευθερίας καὶ εὐθύνης. 1. Ἐν ἐκ τῶν ὑψίστων δώρων τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τόσον ὡς συγκεκριμένον φορέα τῆς εἰκόνος τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ ὡς κοινωνίαν προσώπων ἀντανακλώντων κατὰ χάριν διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀποτελεῖ τό θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας».

Ἄντ' αὐτοῦ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε ὅπως προτείνει τὴν ἐξῆς διατύπωση:

«Περί ἐλευθερίας καὶ εὐθύνης. 1. Ἐν ἐκ τῶν ὑψίστων δώρων τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον **εἶναι ἡ ἐλευθερία του**».

Δηλαδή προτάθηκε νὰ σβησθῆ ἡ παρενθετική πρόταση –«τόσον ὡς συγκεκριμένον φορέα τῆς εἰκόνος τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ ὡς κοινωνίαν προσώπων ἀντανακλώντων κατὰ χάριν διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων»– στὴν ὁποία πρόταση γίνεται λόγος γιὰ τὴν ὄντολογία τοῦ προσώπου καὶ τὴν κοινωνία τῶν προσώπων καὶ εἶναι ἀπὸ πλευρᾶς θεολογικῆς προβληματική.

Ἑρμηνευτικό Σχόλιο:

Μέ τὴν προοπτικὴ τοῦ προηγουμένου σχολίου γιὰ τό πρόσωπο ζητεῖται ὁ τονισμός τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὡς δημιουργήματος τοῦ Θεοῦ, διαγραφομένης τῆς παρενθετικῆς ἐκφράσεως, ἡ ὁποία ἐνέχει τὸν κίνδυνο νὰ ἀρχίσῃ μιά συζήτηση περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τί εἶναι «κοινωνία τῶν θείων Προσώπων», τί εἶναι «κοινωνία ἀνθρωπίνων προσώπων», τὰ ὁποία ἀντανακλοῦν τὴν κατὰ Χάριν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους «εἰς τὴν ἐν Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων Προσώπων», ὅπως καὶ γιὰ τὸν προσδιορισμό τί σημαίνει ὁ ἄνθρωπος «ὡς συγκεκριμένος φορέας τῆς εἰκόνας τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ». Ἔτσι, οἱ διαφορούμενες αὐτές θεολογικὲς ἔννοιες, προκαλοῦν διάφορες ἐρμηνεῖες, μερικές ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶναι ἐντελῶς ἀντιπατερικές.

Ἐπειδὴ τό ζητούμενο στὴν ἐνότητα αὐτὴ εἶναι νὰ τονισθῆ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς δημιουργηθεὶς ἀπὸ τὸν Θεό διαθέτει τὴν ἐλευθερία ὡς θεῖο δῶρο, γι' αὐτό παρέλκει ἡ παράθεση διαφορουμένων παρενθετικῶν θεολογικῶν φράσεων. Ἄλλωστε, ἀμέσως μετὰ παρατίθενται πατερικά χωρία, τὰ ὁποία ἀναφέρονται στὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι στὴν κοινωνία τῶν προσώπων κλπ.

Ἔγινε συζήτηση πάνω στά θέματα αὐτά καὶ ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔγινε ἀποδεκτὴ καὶ στὴν συγκεκριμένη παράγραφο διεγράφησαν ὅλα τὰ σχετικὰ μέ τὴν ὄντολογία τοῦ προσώπου καὶ τὴν κοινωνία τῶν προσώπων.

Αυτό σημαίνει ότι η συνολική πρόταση της Ἐκκλησίας για τήν ὄντολογία τοῦ προσώπου καί τήν κοινωνία τῶν προσώπων ἔγινε ἀποδεκτή ἀπό τήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο», διεγράφη ὁλόκληρη ἡ φράση πού ἀναφέρεται στήν κοινωνία τῶν προσώπων πού ἀντανακλοῦν κατά Χάρη διά τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τήν ζωήν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καί τήν κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀλλά ἀπλῶς σέ κάποια σημεία παρέμεινε ὁ ὅρος ἀνθρώπινο πρόσωπο πρὸς περαιτέρω συζήτηση.

Νομίζω ὅτι αὐτό ἦταν ἐπιτυχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Παρά ταῦτα, ἐπειδή διατηρήθηκε καί ὁ ὅρος πρόσωπο, ἐξέφρασα τήν ἐπιφύλαξή μου.

β) «Τό Αὐτόνομον καί ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»

Στό κείμενο αὐτό ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρότεινε νά προστεθῆ μία νέα παράγραφος, καί ἐπίσης νά προστεθῆ μία λέξη σέ μία ὑπάρχουσα παράγραφο.

Ἡ νέα προσθήκη στό κείμενο εἶναι ἡ ἀκόλουθη:

«Ἐκκλησιαστικά Ἐπαρχία δι' ἃς ἐξεδόθη Πατριαρχικός Τόμος ἢ Πρᾶξις, δέν δύνανται ἵνα αἰτήσονται τήν χορήγησιν αὐταῖς αὐτονομίας, διατηρουμένου ἀπαρασαλεύτου τοῦ ὑφισταμένου ἐκκλησιαστικοῦ καθεστώτος αὐτῶν».

Καί στήν παράγραφο 2β καί στό σημεῖο στό ὁποῖο γράφεται ὅτι ἡ Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ἡ ὁποία δέχεται τό αἴτημα μιᾶς ἐπαρχίας γιά νά δοθῆ ἡ αὐτονομία «ἀποφασίζει διά τήν ἀπόδοσιν ἢ μή τοῦ αὐτονόμου», ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας, μετά τό πέρας τῆς παραγράφου καί ἰδίως τῆς λέξεως τοῦ αὐτονόμου προσθέτει τήν λέξη **ὁμοφώνως**.

Ἑρμηνευτικό σχόλιο

Στό κείμενο αὐτό προστίθεται ἡ παράγραφος αὐτή, ὥστε νά μή διασαλεύωνται οἱ ἀρμονικές σχέσεις μεταξύ τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν καί νά διατηρῆται ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἐνότητα καί ἀγάπη. Ἡ ἐνδεχομένη αἴτηση μιᾶς Τοπικῆς Ἐκκλησίας γιά τήν χορήγησιν τῆς αὐτονομίας, ὅταν μάλιστα δεσμεύεται ἀπό Συνοδικούς καί Πατριαρχικούς Τόμους, ὅπως καί ἀπό Πατριαρχικῆς Συνοδικῆς Πράξεως, εἶναι ἐνδεχόμενο νά ὑποθάλη ἐκκλησιαστικές αὐτονομιστικές ἐπιδιώξεις ἢ πολιτικές καί ἐθνικές τοιαύτας μέ ζημία τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί ἐθνικῆς ἐνότητος.

Ἐπομένως, ἡ προσθήκη στό κείμενο τῆς παραγράφου αὐτῆς διασφαλίζει τήν ἐνότητα μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν, γιατί ἡ πολυδιάσπαση τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν δημιουργεῖ περισσότερα προβλήματα ἀπ' ὅσα ἐπαγγέλλεται νά ἐπιλύση, καί ἐν πάσῃ περιπτώσει διευκολύνει φιλοπρωτεύοντες Κληρικούς.

Μόλις ὁ Μακαριώτατος ἀνέγνωσε τήν πρόταση τῆς Ἱεραρχίας, ἀμέσως ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης ἔδωσε τίς ἀπαραίτητες ἐξηγήσεις. Συγκεκριμένα μεταξύ τῶν ἄλλων εἶπε:

«Γιά ὅλες τίς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες ἔχουν ἐκδοθῆ Τόμοι, πού σημαίνει ὅτι μέ τήν λογική αὐτή, κανένα τιμῆμα καμμιάς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας δέν θά μπορῆ νά διεκδικήσῃ τό αὐτόνομο, ἐφ' ὅσον γιά ὅλες ἔχει ἐκδοθῆ Τόμος ἢ Πράξις. Ὅμως ἀπαγορεύεται γιά ὅλους τό αὐτόνομο, μέ τήν λογικήν αὐτήν».

Ἀναφερόμενος, ὁ ἴδιος στίς λεγόμενες Νέες Χῶρες ἔδωσε τήν διαβεβαίωση ὅτι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο δέν ἔχει καμμία σκέψη νά χορηγήσῃ αὐτονομία στίς περιοχές αὐτές. Διευκρίνισε, ὅμως, ὅτι τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο θεωρεῖ ὅτι «εἶναι δικές του Ἐπαρχίες, πνευματικῶς καί κανονικῶς ὑπάγονται εἰς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, τό ὅποῖον μετά τήν περιπέτειαν τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς ἐξεχώρισε τήν διοικητικήν διευθέτησι τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων Χωρῶν εἰς τήν ἀδελφὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος. Διοικητικῶς ὑπάγονται οἱ Μητροπόλεις αὐτές εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καί δέν ὑπάρχει καμμία ἀντίρρησης».

Κατέληξε δέ δίνοντας διαβεβαίωση ἐνώπιον ὄλων τῶν Πατέρων τῆς «Ἁγίας καί Μεγάλῆς Συνόδου» ὅτι «δέν ὑπάρχει κανένας λόγος ἀνησυχίας, δέν ἔχομεν καμμία πρόθεσιν», ἀλλά «θά συνεχίση τό σημερινόν καθεστῶς».

Ἐπί πλέον διευκρίνισε ὅτι αὐτό ἰσχύει «γιά ὅλες τίς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες πού ἔχουν ἐκδοθῆ Τόμοι ἢ Πράξεις», δηλαδή «δέν μπορεῖ νά δοθῆ αὐτόνομον».

Κατόπιν αὐτοῦ, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καί Πάσης Ἑλλάδος δήλωσε ὅτι θά ὑποδεχόμεσθε τόν Πατριάρχη στήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, εἴτε στίς νότιες εἴτε στίς βόρειες Ἐπαρχίες μέ χαρά. Ὅποτε, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δέν ἐπέμενε στήν προσθήκη τῆς παραγράφου στό κείμενο, διότι θεώρησε ὅτι μετά τίς ἐξηγήσεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου τό θέμα ἦταν ἄνευ ἀντικειμένου.

γ) «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον»

Τὸ κείμενον τὸ ὁποῖο τέθηκε ἐνώπιον τῆς «Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου» γιὰ ἐπεξεργασία καὶ ἀπόφαση μέ τίτλο «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον» προῆλθε ἀπὸ τὴν συνένωση δύο κειμένων, τὰ ὁποῖα ἔτυχαν ἐπεξεργασίας ἀπὸ Προσυνοδικές Πανορθόδοξες Διασκέψεις. Τὸ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶχε τὸν ἴδιο τίτλο μέ τὸ ὑπὸ ἐπεξεργασία κείμενο καὶ τὸ ἄλλο εἶχε τὸν τίτλο: «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις».

Ἀπὸ τὴν συνένωση τῶν ὡς ἄνω κειμένων, ἡ ὁποία ἔγινε τὴν περίοδο 2014-2015 ἀπὸ τὴν εἰδικὴ Διορθόδοξη Ἐπιτροπὴ Ἀναθεωρήσεως τῶν κειμένων, προέκυψαν ὀρισμένα προβλήματα καὶ ἐμφιλοχώρησαν ἀντιφατικὲς ἔννοιες, πού θά δοῦμε ἀμέσως.

ι. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καὶ οἱ ἐκτός αὐτῆς

Τὸ πρό τοῦ ἔτους 2014 κείμενο στὸν τίτλο χρησιμοποιοῦσε τὸν ὄρο «λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον», γιὰ τοὺς ἐκτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Χριστιανούς ὄχι μόνον τῆς Δύσεως ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἔκανε λόγο γιὰ τοὺς διαλόγους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ αὐτούς. Τὸ ὄλο κείμενο χωριζόταν σέ κεφάλαια, ἦτοι: «Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν», «Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν», «Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν», «Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν», «Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν», «Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων».

Εὐνόητον εἶναι ὅτι ὁ τίτλος «λοιπὸς Χριστιανικὸς κόσμος» περιλαμβάνει ἓναν εὐρὺ κύκλο Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχουν διαφοροποιηθῆ σέ δογματικὰ θέματα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐκκλησιαστικὴ παράδοση, τὴν διαφυλασσόμενη στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἀποτελοῦσα ἔτσι τὴν ἱστορικὴ Ἐκκλησία. Πρόκειται γιὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους αἰρετικούς.

Εἶναι δέ κατανοητὸν ὅτι ἐνίστε στὸν προφορικὸ λόγο χρησιμοποιεῖται ἡ λέξη Ἐκκλησία γιὰ νὰ χαρακτηρισθοῦν ὅλες τίς Χριστιανικὲς ὁμάδες καὶ Κοινότητες, ἀλλὰ εἶναι κατανοητότερο ὅτι ὅταν καταρτίζονται ἐκθέσεις ἀκριβεῖς ὀρθοδόξου πίστεως, γιὰ νὰ ἀποτελέσουν Ἀποφάσεις Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῆ ἀκριβολογία τῶν ὄρων καὶ τῶν ἐννοιολογιῶν τους.

Ἄλλωστε, κατὰ τὸν καθηγητὴ Γεώργιο Μαντζαρίδη, ὁ ὄρος ἐκκλησία χρησιμοποιεῖται στὴν καθημερινὴ γλώσσα καὶ γιὰ διάφορες Χριστιανικὲς Ὁμολογίες μέ κοινωνιολογικὴ σημασία. Ὅμως στὴν συνέχεια ἐπισημαίνει ὅτι

«ή χρήση του ὄρου ἐκκλησία σέ θεολογικό επίπεδο μέ κοινωνιολογική σημασία εἶναι παραπλανητική καί φαλκιδεύει κάθε οὐσιαστικό θεολογικό διάλογο. Σύμφωνα μέ τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησιολογία ὁ ὄρος ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά καλύψει μή ὀρθόδοξους χριστιανικούς θεσμούς».

Ἐς σημειωθῆ ὅτι στό παλαιό κείμενο «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμένη Κίνησης», τό ὅποιο συνενώθηκε μέ τό κείμενο «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» μεταξύ τῶν ἄλλων γραφόταν:

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διαπιστοῖ ὅτι κατά τόν ροῦν τῆς ἱστορίας, διά ποικίλους λόγους καί κατά διαφόρους τρόπους, ἐσημειώθησαν πολλάί καί σημαντικά **ἀπομακρύνσεις** ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Οὕτως ἐν τῷ Χριστιανικῷ κόσμῳ ἐνεφανίσθησαν **ἀποκλίνουσαι ἀντιλήψεις** περὶ τῆς ἐνότητος καί αὐτῆς ταύτης τῆς **οὐσίας** τῆς Ἐκκλησίας».

Ἡ σημαντική αὐτή ἐπίσημανση ἐξαφανίσθηκε στό ἐνοποιημένο κείμενο πού ὑπογράφηκε ἀπό τούς Προκαθημένους τῶν Ἐκκλησιῶν στήν Γενεὴ κατά τόν Ἰανουάριο 2016!!

Δηλαδή, ἀπό τό κείμενο αὐτό προέκυπτε σαφῶς ὅτι ἡ Μία Ἐκκλησία εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες χριστιανικές ὁμάδες ἀποσχίσθηκαν ἀπό αὐτήν. Καί ὅμως ἡ παράγραφος αὐτή διεγράφη πρὶν ὑπογραφῆ τό κείμενο ἀπό τούς Προκαθημένους.

Οἱ λόγοι αὐτοὶ παρακίνησαν τήν Διαρκῆ Ἱερά Σύνοδο καί τήν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νά προσαρμόση τό ὅλο κείμενο στήν ἐννοιολογία τοῦ τίτλου «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» καί ἔτσι ἀποφάσισαν νά χρησιμοποιήσουν, μεταξύ ἄλλων, τήν φράση «Χριστιανικῆς Ὁμολογίας καί Κοινότητος». Συγκεκριμένα:

Στήν παράγραφο 6 ἀναγράφεται: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τήν ἱστορικήν ὑπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν μή εὐρισκομένων ἐν κοινωνίᾳ μετ' αὐτῆς».

Ἄντ' αὐτοῦ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε ὅπως προτείνει τήν ἐξῆς διατύπωση:

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία **γνωρίζει** τήν ἱστορικήν ὑπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν **ὁμολογιῶν καί κοινοτήτων** μή εὐρισκομένων ἐν κοινωνίᾳ μετ' αὐτῆς". Ἡ ἰδία φράσις ἐπαναλαμβάνεται εἰς τήν αὐτήν παράγραφον καί εἰς τὰς παραγράφους 16, 19, 20 καί 21 τοῦ αὐτοῦ κειμένου καί διορθώνεται ὡσαύτως».

Ἑρμηνευτικό σχόλιο:

Ὅπως εἶναι γνωστόν ὁ τίτλος τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἀναφέρεται στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον, Ἀνατολῆς καί Δύσεως, ἤτοι τούς Προχαλκηδονίους, Νεστοριανούς, Μονοθελῆτες, Ρωμαιοκαθολικούς, Ἀγγλικανούς, Παλαιοκαθολικούς, Μεταρρυθμισμένους, κλπ.

Ἀπό αὐτό συνεπάγεται ὅτι τό περιεχόμενο τοῦ κειμένου δέν πρέπει νά διαφοροποιῆται ἀπό τόν τίτλο του, ὁ ὁποῖος δεικνύει τήν διαφορά μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τοῦ λοιποῦ Χριστιανικοῦ κόσμου.

Ὁ λοιπός Χριστιανικός κόσμος, ἤτοι ὁ ἐκτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκτός τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς διαιρεῖται στούς ἀποσχισθέντες Χριστιανούς τῆς Δύσεως ἀπό τήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία ἀπό τόν 11^ο αἰώνα μέ κέντρο τόν Πάπα, ἀλλά καί τούς ἀποσχισθέντες ἀπό τόν Πάπα Προτεστάντες, οἱ ὁποῖοι χωρίζονται σέ πολλές Χριστιανικές ομάδες. Κατά τήν δευτέρη χιλιετία ἀποδόθηκαν σέ αὐτούς διάφορα προσδιοριστικά ὀνόματα, ἤτοι οἱ μὲν χαρακτηρίσθηκαν Λατίνοι, Φραγκολατίνοι, Παπιστές, κλπ. οἱ δέ Μεταρρυθμιστές, Προτεστάντες, Ἀγγλικανοί καί οἱ ομάδες τους ὀνομάσθηκαν Ὁμολογίες. Μεταξύ αὐτῶν συγκαταλέγονται καί οἱ Χριστιανοί τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐπειδή ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ἔχει τήν αὐτοσυνειδησία ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, γι' αὐτό, μεταξύ ἄλλων χαρακτηρισμῶν γιά τόν λοιπό Χριστιανικό κόσμο ὡς «ἕτεροδόξων Ἐκκλησιῶν» κλπ., προτιμήθηκε ἀπό τήν Ἱεραρχία ὁ ὅρος «Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν καί Κοινοτήτων».

Τά κείμενα τά ὁποῖα θά ἐκδοθοῦν ἀπό τήν Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο πρέπει νά εἶναι ἐκθέσεις ἀκριβεῖς τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως καί τῆς καθολικῆς αὐτοσυνειδησίας καί νά ἔχουν κατά τό δυνατόν ἀκριβῆ ὀρολογία, συντονιζόμενα στήν διαχρονική Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Στήν Σύνοδο τῆς Κρήτης ἔγινε εὐρύτατη συζήτηση ἐπί τοῦ θέματος αὐτοῦ, ἐπειδή καί δύο ἄλλες Ἐκκλησίες εἶχαν προτάσεις σχετικές, δηλαδή τό Πατριαρχεῖο τῆς Ρουμανίας πρότεινε νά ἀντικατασταθῇ ἡ φράση χριστιανικές Ἐκκλησίες μέ τήν φράση «ἕτεροδόξες Κοινότητες» καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου νά χαρακτηρισθοῦν «ἕτεροδόξες Ἐκκλησίες».

Ὑπῆρχε δυνατότητα νά παραμείνῃ ἡ φράση πού ὑπῆρχε στόν τίτλο τοῦ κειμένου, ἤτοι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί ὁ **λοιπός** χριστιανικός κόσμος» ἢ ἡ φράση «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί οἱ **ἐκτός αὐτῆς**» ἢ «οἱ **μὴ ὀρθόδοξοι**».

Κατά τήν συζήτηση τό Πατριαρχεῖο Ρουμανίας ἀπέσυρε τήν πρότασή του καί παρέμειναν οἱ προτάσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Κύπρου καί Ἑλλάδος.

Ἡ πρόταση αὐτή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δέν ἔγινε ἀποδεκτή καί ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης παρότρυνε τόν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν κ. Ἱερώνυμο νά ὑποβάλῃ νέα πρόταση.

Κατόπιν τούτου ὁ Ἀρχιεπίσκοπος πρότεινε στήν Ἀντιπροσωπεῖα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νέα πρόταση, ἡ ὁποία ἔγινε ἀποδεκτή κατά πλειοψηφία ἀπό τούς Ἀρχιερεῖς τῆς Ἀντιπροσωπεῖας.

Γιά τήν νέα πρόταση δέν ὑπῆρχε ἐξουσιοδότηση, καθῶς τό νόημά της δέν ἀνταποκρίνεται στίς προτάσεις τῆς Ἱεραρχίας. Δυστυχῶς σέ ὅλα αὐτά προστίθεται καί τό γεγονός ὅτι ἀποφασίσθηκε μέσα σέ ἐλάχιστα λεπτά τῆς ὥρας. Τό περιεχόμενό της εἶναι τό ἀκόλουθο:

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος προτείνει «εἰς τήν παράγραφον 6η ἀντί τοῦ: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει [σημείωση: στό ἀρχικό κείμενο τό ρῆμα ἦταν γνωρίζει καί ὄχι ἀναγνωρίζει] τήν ἱστορικήν ὑπαρξιν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν», τό «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τήν ἱστορικήν ὀνομασίαν ἄλλων ἑτεροδόξων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν».

Στήν τελική μορφή, μέ ἀνασύνταξη, τό κείμενο διαμορφώθηκε ὡς ἐξῆς: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία **ἀποδέχεται** τήν **ἱστορικήν ὀνομασίαν** τῶν μὴ εὐρισκομένων ἐν κοινωνίᾳ μετ' αὐτῆς ἄλλων **ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν**». Δηλαδή τό «γνωρίζει» ἔγινε «ἀποδέχεται», ἡ «ἱστορική ὑπαρξη» ἔγινε «ἱστορική ὀνομασία» καί προστέθηκε ἡ λέξη «ἑτεροδόξων» στίς Ἐκκλησίες.

Τά ἐρωτήματα εἶναι πολλά: Γιατί δέν ἔμεινε τό ρῆμα «γνωρίζει»; Ὑπάρχει ὀνομασία ἐνός γεγονότος χωρίς ὑπαρξη; Τί σημαίνει «ἑτεροδόξες χριστιανικές ἐκκλησίες», ἀφοῦ τό ἑτεροδόξος σημαίνει αἰρετικός;

Μάλιστα ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Ἱερώνυμος ἀνέγνωσε καί τό σκεπτικό τῆς ἀποφάσεως, σύμφωνα μέ τό Δελτίο Τύπου πού ἐκδόθηκε ἀπό τήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος:

«Μέ τήν τροπολογίαν αὐτήν πετυχαίνουμε μία συνοδική ἀπόφαση πού γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία περιορίζει τό ἱστορικό πλαίσιο τῶν σχέσεων πρὸς τούς ἑτεροδόξους ὄχι στήν ὑπαρξη, ἀλλά ΜΟΝΟ στήν ἱστορική ὀνομασία αὐτῶν ὡς ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν ἢ Ὁμολογιῶν. Οἱ ἐκκλησιολογικές συνέπειες τῆς ἀλλαγῆς αὐτῆς εἶναι αὐτονόητες. Ὅχι μόνο δέν ἐπιρεάζουν ἀρνητικῶς μέ ὅποιοδήποτε τρόπο τή μακραίωνη ὀρθόδοξη

παράδοση, ἀλλ' ἀντιθέτως προστατεύεται μέ πολύ σαφή τρόπο ἡ ὀρθόδοξη ἐκκλησιολογία».

Ἡ νέα αὐτή πρόταση ἔγινε ἀποδεκτή ἀπό τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί πολλοί ἀπό τούς παρισταμένους Ἱεράρχες χειροκρότησαν.

Ἐπομένως, ἡ πρόταση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας μας δέν ἔγινε ἀποδεκτή, παρά μόνον ἡ κατά πλειοψηφία νέα πρόταση τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Στό Δελτίον Τύπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τήν ἡμέρα ἐκείνη (25-6-2016) διατυπώθηκε ἡ ἄποψη ὅτι ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας μας πρότεινε τήν νέα πρόταση «στοιχοῦσα τό (sic) πνεῦμα τῆς Ἱεραρχίας».

Ὅμως, παρά τίς ἀγαθές προθέσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καί μερικῶν ἀδημονούντων Ἱεραρχῶν νά κλείση τό θέμα, χωρίς μεγάλη συζήτηση, κάθε σοβαρός ἀναγνώστης τῶν δύο κειμένων θά διαπιστώσῃ ὅτι ἡ νέα πρόταση πού ὑπέβαλε κατά πλειοψηφία ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας μας, δέν ἦταν μέσα στό πνεῦμα τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱεραρχίας. Αὐτό τό θέμα θά τό ἀναπτύξω σέ ἄλλο κείμενο, στό ὁποῖο θά ἀναλύσω ὅτι ἡ πρόταση αὐτή εἶναι στήν οὐσία τῆς ἀντορθόδοξη γιά πολλούς θεολογικούς λόγους.

Κατά τήν σύντομη συζήτηση πού εἶχαμε γιά τό θέμα αὐτό μεταξύ τῶν μελῶν τῆς Ἀντιπροσωπείας, τόνισα ὅτι γιά λόγους συνειδησιακούς καί θεολογικούς, κυρίως γιά τό ὅτι δέν εἶχαμε τήν ἐξουσιοδότηση τῆς Ἱεραρχίας νά ἀλλάξουμε τήν ἀπόφασή της, δέν συμφωνῶ καί δέν θά ὑπογράψω τό συγκεκριμένο κείμενο. Αὐτός ἦταν ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖον ἐπεῖχα ἀπό τήν κατ' ἄρθρον συζήτηση τοῦ κειμένου αὐτοῦ, καί φυσικά δέν ὑπέγραψα τό συγκεκριμένο κείμενο.

Δύο ἦταν, κατά τήν γνώμη μου, τά λυπηρά γεγονότα πού προέκυψαν, α) ἡ παράκαμψη τῆς ἀπόφασης τῆς Ἱεραρχίας ἀσυνειδήτως ἢ ἐνσυνειδήτως, καί β) ἡ ἀναγνώριση ἐκκλησιαστικότητας σέ ἑτερόδοξες ὁμολογίες, δηλαδή σέ αἰρετικές κοινότητες. Αὐτό εἶναι πολύ ἐπικίνδυνο, ὅταν σκεφθῇ κανεῖς ὅτι μόνον στίς ΗΠΑ ὑπάρχουν πάνω ἀπό 50.000 Χριστιανικές προτεσταντικές ὁμάδες, μέ πολλές ἰδιαιτερότητες ἢ κάθε μιά ἀπό αὐτές, πού αὐτοαποκαλοῦνται «Ἐκκλησίες»!

ii. Συμμετοχή στό Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν (ΠΣΕ)

Στήν παράγραφο 17 ἀναγράφονται τά σχετικά μέ τό Παγκόσμιο Συμβούλιο τῶν Ἐκκλησιῶν καί τήν συμμετοχή τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν σέ αὐτό, οἱ δέ Ὀρθόδοξες Ἐκκλησίες «συμβάλλουν δι' ὅλων τῶν εἰς τήν διάθεσιν

αὐτῶν μέσων εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν».

Στὴν Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ Μαΐου ἐ.ἔ. ἔγινε μεγάλη συζήτηση γιὰ τὸ ΠΣΕ. Μία μερίδα Ἀρχιερέων ζήτησε νὰ διαγραφοῦν οἱ παράγραφοι τοῦ κειμένου πού ἀναφέρονται στό ΠΣΕ καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ αὐτό. Ἔγινε ψηφοφορία δι' ἀνατάσεως τῆς χειρὸς καὶ ὑπερίσχυσε ἡ ἄποψη νὰ παραμείνουν οἱ συγκεκριμένοι παράγραφοι στό κείμενο καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος νὰ συμμετέχῃ στό ΠΣΕ. Προσωπικά ὑποστήριξα τὴν ἄποψη νὰ εἴμαστε παρατηρητές, ὅπως κάνουν οἱ «Ρωμαιοκαθολικοί».

Κατόπιν αὐτοῦ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε νὰ προτείνῃ τὴν ἐξῆς διατύπωση στὴν συγκεκριμένη αὐτὴ παράγραφο:

«Αἱ Ὁρθόδοξοι κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ... συμβάλλουν δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν μέσων **διὰ τὴν προώθησιν τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως καὶ τῆς συνεργασίας ἐπὶ τῶν μειζόνων κοινωνικοπολιτικῶν προκλήσεων καὶ προβλημάτων.»**

Ἑρμηνευτικὸ σχόλιο:

Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας στό «Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν» (ΠΣΕ) γίνεται μὲ ὀρισμένες προϋποθέσεις καὶ καθορισμένα κριτήρια. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία οὐδόλως ἀποδέχεται τὴν ἰδέα τῆς «ἰσότητος τῶν Ὁμολογιῶν» καὶ τὸ ΠΣΕ «δὲν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ καταστῇ ὑπερ-Ἐκκλησία».

Αὐτὸ δικαιολογεῖ ἀπολύτως τὴν ἀντικατάσταση τῆς φράσεως ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι κατὰ τόπους Ἐκκλησίαις μετέχουσες ὡς μέλη τοῦ ΠΣΕ «συμβάλλουν δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῶν μέσων εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν προαγωγὴν τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν», μὲ τὴν φράση «διὰ τὴν προώθησιν τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως καὶ τῆς συνεργασίας ἐπὶ τῶν μειζόνων κοινωνικοπολιτικῶν προκλήσεων καὶ προβλημάτων».

Ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιβάλλει νὰ συνεργάζεται μετὰ τῶν Χριστιανικῶν Κοινοτήτων καὶ Ὁμολογιῶν, Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, γιὰ τὴν ἐπίλυση πολλῶν κοινωνικῶν προβλημάτων, ὅπως τῶν πολέμων, πολλῶν κοινωνικῶν κρίσεων κλπ. Ὅσες δέ φορές γίνεται συζήτηση γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν, αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν προοπτικὴ νὰ ἐπανέλθουν οἱ ἀπομακρυνθέντες ἀπὸ τὴν ἐνιαίᾳ παράδοση τῆς πρώτης χιλιετίας στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διασώζει τὴν ἀλήθεια τῆς ἀποκεκαλυμμένης πίστεως.

Ἡ πρόταση αὐτή τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔγινε ἀποδεκτὴ στό κείμενο, μέ τήν διαγραφή τῆς λέξεως «τῶν προβλημάτων», ἀφήνοντας τήν φράση «κοινωνικοπολιτικῶν προκλήσεων».

iii. Διάλογοι μέ τούς ἑτεροδόξους καί ὁ τρόπος εἰσδοχῆς τους στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία

Στήν παράγραφο 20 τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου ἀναγραφόταν:

«Αἱ προοπτικά τῶν θεολογικῶν διαλόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετά τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν προσδιορίζονται πάντοτε ἐπί τῆ βάσει τῶν κανονικῶν κριτηρίων τῆς ἤδη διαμορφωμένης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως (Κανόνες 7 τῆς Β΄ καί 95 τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῶν Συνόδων)».

Ἄντ' αὐτοῦ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισε ὅπως προτείνει τήν ἐξῆς ἀνασύνταξη καί διατύπωση, ὅπως φαίνεται στίς ὑπογραμμισμένες φράσεις μέ ἔντονα γράμματα.

«Αἱ προοπτικά τῶν θεολογικῶν διαλόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετά τῶν ἄλλων χριστιανικῶν **Ὁμολογιῶν καί Κοινοτήτων** προσδιορίζονται πάντοτε ἐπί τῆ βάσει **τῶν ἀρχῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιολογίας** καί τῶν κανονικῶν κριτηρίων τῆς ἤδη διαμορφωμένης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, **συμφώνως πρὸς τούς ἱερούς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν καί τῶν ὑπό τούτων ἀναγνωριζομένων Τοπικῶν Συνόδων, ὡς εἶναι οἱ Κανόνες 46, 47 καί 50 τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, 8 καί 19 τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ 7 τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, ὁ 95 τῆς Πενθέκτης, καί οἱ 7 καί 8 τῆς Λαοδικείας.**

Διευκρινίζεται, ὅτι, ὅταν ἐφαρμόζεται ἡ κατ' οἰκονομίαν εἰσδοχή τῶν ἑτεροδόξων διά Λιβέλλου καί Ἁγίου Χρίσματος, δέν σημαίνει ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τήν ἐγκυρότητα τοῦ Βαπτίσματος ἢ καί τῶν ἄλλων Μυστηρίων αὐτῶν».

Ἑρμηνευτικό σχόλιο:

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία πάντοτε διαλέγεται «μετά τῶν ἐξ αὐτῆς διεστῶτων, τῶν ἐγγύς καί τῶν μακράν», μέ βάση τά θεολογικά καί κανονικά κριτήρια τῆς ἤδη διαμορφωμένης ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία καθορίσθηκε διά τῶν ὄρων καί τῶν ἱερῶν Κανόνων τῶν Τοπικῶν καί Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Οί ὄροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶναι ἡ διατύπωση τῆς ἀποκαλυφθείσης πίστεως καί οἱ ἱεροί Κανόνες εἶναι ἡ μεταφορά τῶν δογμάτων - ὄρων στήν διοίκηση καί τήν ποιμαντική πράξη τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιλεκτική χρήση τῶν ἱερῶν Κανόνων δέν συνιστᾷ ὀρθόδοξο ἐκκλησιαστικό φρόνημα.

Εἶναι δέ γνωστόν ὅτι οἱ ἱεροί Κανόνες τῶν ἀρχαίων Τοπικῶν Συνόδων καί τῶν Πατέρων ἀπέκτησαν οἰκουμενικό κῦρος μέ τόν 2^{ον} Κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Οἱ συγκεκριμένοι δέ Κανόνες ἀναφέρονται στόν τρόπο εἰσδοχῆς τῶν ἑτεροδόξων στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία, ἄλλοτε μέ τήν ἀκρίβεια καί ἄλλοτε μέ τήν οἰκονομία. Ἡ ἀκρίβεια γίνεται διά τοῦ βαπτίσματος, ἡ οἰκονομία γίνεται διά λιβέλλου καί χρίσματος, μέ σαφεῖς ὁμως προϋποθέσεις, ἤτοι ἐάν βαπτίσθηκαν στήν αἰρετική ομάδα πού ἦταν προηγουμένως μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καί μέ τήν διατήρηση τοῦ τύπου τοῦ Βαπτίσματος, δηλαδή διά τριττῆς καταδύσεως.

Κατά τόν ἅγιο Νικόδημο τόν Ἀγιορείτη δύο «εἶδη κυβερνήσεως καί διορθώσεως φυλάττονται εἰς τήν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν», ἤτοι ἡ ἀκρίβεια καί ἡ οἰκονομία. Οἱ Ἐπίσκοποι οἱ ὅποιοι εἶναι «οἱ οἰκονομοῦντες τάς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ», ἐκφράζουν στήν πράξη τό μυστήριό τῆς θείας Οἰκονομίας, ἤτοι τό μυστήριό τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ οἰκονομία εἶναι ἀναστολή τῆς ἀκρίβειας γιά ἕνα μικρό χρονικό διάστημα καί γιά εἰδικούς λόγους καί δέν δύναται νά μεταβληθῆ σέ ἀκρίβεια μέ διαρκῆ ἰσχύ.

Ἐπειτα, μέ τήν δι' οἰκονομίας εἰσδοχή τῶν ἑτεροδόξων διά λιβέλλου καί ἁγίου Χρίσματος δέν ἐννοεῖται ἡ ἀναγνώριση τῆς ἐγκυρότητας τοῦ Βαπτίσματος ἢ τῶν λοιπῶν μυστηρίων τῶν ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Συνοδική ἀπόφαση τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἔτους 1484, ἡ ὁποία εἶχε τήν συνείδηση ὅτι ἦταν «οἰκουμενική», ὡς ἡ ἰδία ὁμολογεῖ, ἐκτός τοῦ ὅτι ἀνέτρεψε τίς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Φερράρας-Φλωρεντίας, συγχρόνως θέσπισε τήν εἰσδοχή τῶν «Λατίνων» καί τῶν ἐπιστρεψάντων «ἐκ τῆς λατινικῆς αἵρέσεως, πρὸς τήν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου» τοῦ Χριστοῦ διά λιβέλλου καί χρίσματος. Στήν ἀκολουθία ἡ ὁποία συνετάγη γίνεται λόγος γιά «λατινικήν αἵρεσιν» καί ἐπιστροφή στήν «τῆς εὐσεβείας ἀκραιφνή θεολογίαν, ὁμολογίαν τε αὐτῶν καί παράδοσιν».

Τότε, βεβαίως ἴσχυε εἰσέτι καί στοὺς Λατίνους ὁ ἀκριβῆς τύπος τοῦ βαπτίσματος, ἤτοι ἡ τριπλή κατάδυση ἡ ὁποία καταργήθηκε ἀργότερα, κατά τήν Σύνοδο τῆς Τριδέντου (1545-1563), γιά αὐτό θεσπίσθηκε νά γίνεται ἡ ἀποδοχή τῶν Λατίνων ἀπό τήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία διά λιβέλλου καί χρίσματος.

Τελικά από τήν πρόταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔγινε ἀποδεκτὴ μόνο ἡ φράση ὅτι οἱ Διάλογοι προσδιορίζονται πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας καὶ δέν ἔγιναν ἀποδεκτές οἱ τρεῖς ἄλλες προτάσεις, οἱ ὁποῖες ἀποσαφηνίζουν τί σημαίνει ἀρχές τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας. Συγκεκριμένα:

α) Δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ πρόταση «μετά τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καὶ κοινοτήτων», διότι ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶχε προσκομίσει προηγουμένως νέα πρόταση γιὰ τό θέμα αὐτό.

Πρέπει νά σημειωθῇ ὅτι ναί μέν δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νά ἀντικατασταθῇ μέ τήν φράση «μετά τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καὶ κοινοτήτων», ἀλλά ἡ φράση «μετά τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν» ἀντικαταστάθηκε μέ τήν φράση «μετά τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου». Τό παράδοξο εἶναι ὅτι ἐδῶ ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ ἀλλαγή, ἐνῶ στήν 6^η παράγραφο δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ ἀλλαγή, ἔστω μέ τήν ἴδια φράση «μετά τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου».

β) Δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ προσθήκη γιὰ τούς 46, 47 καὶ 50 Κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τόν 8^ο καὶ 19^ο τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τόν 7^ο καὶ 8^ο τῆς Λαοδικείας, τό περιεχόμενο τῶν ὁποίων ἀναφέρθηκε πιο πάνω.

γ) Δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ πρόταση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὅτι «ὅταν ἐφαρμόζεται ἡ κατ' οἰκονομίαν εἰσοδοχὴ τῶν ἑτεροδόξων διὰ Λιβέλλου καὶ ἁγίου Χρίσματος, δέν σημαίνει ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τήν ἐγκυρότητα τοῦ Βαπτίσματος ἢ καὶ τῶν λοιπῶν μυστηρίων αὐτῶν».

Συγχρόνως διεγράφη ἀπό τό ἀρχικό κείμενο ἡ ἀναφορά στόν 7^ο Κανόνα τῆς Β΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ στόν 95^ο Κανόνα τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Αὐτό σημαίνει ὅτι στήν παράγραφο αὐτή μέ τήν μὴ ἀποδοχὴ τῆς προτάσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Σύνοδος τῆς Κρήτης ἀποδέχθηκε τουλάχιστον τήν βαπτισματικὴ θεολογία. Ἄλλωστε ἀκουγόταν κατὰ τήν διάρκεια τῶν συζητήσεων ἡ ἄποψη ὅτι τό Βάπτισμα τῶν ἑτεροδόξων εἶναι ἔγκυρο!

Ἔτσι, μετά ἀπό τήν πρόσδοση μιᾶς ἐκκλησιαστικότητος στοὺς ἑτεροδόξους, τό μεγαλύτερο πρόβλημα πού προέκυψε ἀπό τήν Σύνοδο ἦταν ἡ ἔμμεση ἀναγνώριση τῆς ἐγκυρότητος τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων!

Μερικοὶ Ἱεράρχες ἀπὸ ἄλλες Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, κατὰ τήν διάρκεια τῶν συζητήσεων, ἰσχυρίζονταν ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά μὴν ἀποδεχόμαστε

τήν ἐγκυρότητα τοῦ Βαπτίσματος τῶν ἑτεροδόξων, ἀφοῦ μάλιστα δεχόμεστε τοὺς μικτοὺς γάμους, δηλαδή τοὺς γάμους μεταξύ Ὁρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων. Αὐτό πού ἐλέχθη δημοσίως μέ ἔκανε ὥστε στό κείμενο γιά τό Μυστήριον τοῦ Γάμου νά διατυπώσω τήν σαφή ἐπιφύλαξή μου γιά τίς ἐκκλησιαστικές συνέπειες τῶν μικτῶν γάμων.

iv. Περὶ τοῦ Συνοδικοῦ συστήματος

Στὴν παράγραφο 22 τοῦ κειμένου τῶν Προκαθημένων ἀναγραφόταν:

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καταδικαστέαν πᾶσαν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ ἀτόμων ἢ ομάδων, ἐπὶ προφάσει τηρήσεως ἢ δῆθεν προασπίσεως τῆς γνησίας Ὁρθοδοξίας. Ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὅλη ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἡ διατήρησις τῆς γνησίας Ὁρθόδοξου πίστεως διασφαλίζεται μόνον διὰ τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, τό ὁποῖον ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπετέλει τόν ἀρμόδιον καὶ ἔσχατον κριτὴν περὶ τῶν θεμάτων πίστεως».

Ἄντ' αὐτοῦ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε ὅπως προτείνει τὴν ἐξῆς διατύπωση:

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καταδικαστέαν πᾶσαν διάσπασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ ἀτόμων ἢ ομάδων, ἐπὶ προφάσει τηρήσεως ἢ δῆθεν προασπίσεως τῆς γνησίας Ὁρθοδοξίας. Ὡς μαρτυρεῖ ἡ ὅλη ζωὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, ἡ διατήρησις τῆς γνησίας Ὁρθόδοξου πίστεως διασφαλίζεται (-διεγράφη ἢ λέξη **μόνον**-) διὰ τοῦ Συνοδικοῦ συστήματος (**Κανόνες 6 τῆς Β' Οἰκουμενικῆς καὶ 14 καὶ 15 τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου**)». Συγχρόνως πρότεινε τὴν διαγραφὴ τῆς φράσεως: «τό ὁποῖον ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπετέλει τόν ἀρμόδιον καὶ ἔσχατον κριτὴν περὶ τῶν θεμάτων πίστεως».

Αὐτό σημαίνει ὅτι στό σημεῖο αὐτό ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διέγραψε τὴν λέξη MONON, ὅτι, δηλαδή, ἡ διατήρησις τῆς γνησίας Ὁρθόδοξου πίστεως διασφαλίζεται MONON διὰ τοῦ Συνοδικοῦ συστήματος, προσέθεσε τοὺς συγκεκριμένους Κανόνες, καὶ διέγραψε τὴν φράση ὅτι τό Συνοδικό σύστημα ἀνέκαθεν ἀποτελοῦσε «τόν ἀρμόδιον καὶ ἔσχατον κριτὴν περὶ τῶν θεμάτων πίστεως».

Ἑρμηνευτικὸ σχόλιο:

Τό συνοδικό σύστημα εἶναι ἡ βάση καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος. Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ζῆ καὶ ἐργάζεται σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδά της ὡς Σύνοδος, τούτέστιν Σύνοδος «μεταξύ ἐπισκόπων καὶ

κεφαλῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν, μαρτυρουμένης οὕτως τῆς κοινωνίας τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐκκλησιῶν ὡς καί εἰς πᾶσαν πράξιν κοινωνίας τοῦ πρώτου τῶν ἐπισκόπων (μητροπολίτου) μετά τῶν ὑπ' αὐτόν ἐπισκόπων τόν ἐπίσκοπον μετά τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ· τοῦ πρεσβυτέρου, προϊσταμένου μιᾶς κοινότητος μετά τῶν κληρικῶν καί λαϊκῶν τῶν ἀπαρτιζόντων τήν κοινότητα ταύτην· τῶν λαϊκῶν τέλος μεταξύ των» (Αρχιμ. Γεωργίου Καψάνη, Ἡγουμένου Ἱερᾶς Μονῆς Ὁσίου Γρηγορίου Ἁγίου Ὁρους, «Ἡ Ποιμαντική Διακονία κατά τοῦς ἱεροῦς Κανόνας, ἐκδ. Ἄθως, Πειραιεύς, 1976», σελ. 112 κ.έξ.).

Τό συνοδικό σύστημα στό ἐπίπεδο τῶν Ἐπισκόπων ἐκφράζει καί διασφαλίζει τήν συνείδηση τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, κλήρου καί λαοῦ, ἡ ὁποία συνείδηση βιώνεται ἐν τοῖς μυστηρίοις, ἐν τῇ ἀσκήσει καί ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. Βεβαίως, ἡ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων εἶναι ἐκεῖνη ἡ ὁποία λαμβάνει τίς τελικές ἀποφάσεις, ἀλλά οἱ Ἐπίσκοποι ἐκφράζουν τήν διδασκαλία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων, ἀλλά καί τήν συνείδηση τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ, Κληρικῶν, μοναχῶν καί λαϊκῶν.

Ἐνδεικτικῶς, στήν ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας ἀναφέρονται οἱ ἱεροὶ Κανόνες, ὁ 6^{ος} τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί οἱ 14^{ος} καί 15^{ος} τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου, οἱ ὁποῖοι διασφαλίζουν τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, τήν κοινή ἐκκλησιαστική συνείδηση καί τήν ἀπόδοση τοῦ δικαίου. Δέν νοεῖται Σύνοδος Ἐπισκόπων ἄνευ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, οὔτε ποιμνιο ἄνευ κανονικῶν ποιμένων.

Εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι ὁ εἰσηγητής στήν Ἱεραρχία Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλείας κ. Γερμανός πρότεινε τήν λεκτική διόρθωση μέ τό ἐξῆς σκεπτικό:

«Ἐπειδή εἶναι δυνατόν τό κείμενον τοῦτο νά παρερμηνευθῇ ὑπό τινων καί νά νομισθῇ ὅτι ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος δέχεται, ὅτι τό ἀλάθητον ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐκφράζεται ὑπό τῶν Ἐπισκόπων ἐν Συνόδῳ, χωρίς νά λαμβάνεται ὑπ ὄψιν καί σύμπας ὁ Ὀρθόδοξος Κλήρος καί ὁ Λαός».

Συγχρόνως, κάνοντας αὐτήν τήν πρόταση παρέπεμψε σέ σχετικό βιβλίο: «Ἴδετε καί Στυλιανοῦ (Χαρκιανάκη) Ἀρχιεπισκόπου Αὐστραλίας, Περὶ τό ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὀρθόδοξῳ Θεολογίᾳ, Ἔκδοσις Β' Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 2014».

Τελικά δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τήν διαγραφή τῆς λέξεως «μόνον» καί ἀπὸ τήν πρόταση νά προστεθοῦν οἱ συγκεκριμένοι Κανόνες, παρέμεινε μόνον ὁ 6^{ος} Κανόνας τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί ὄχι οἱ 14^{ος} καί 15^{ος} τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου.

Ἐπίσης, δέν διεγράφη ἡ τελευταία φράση πού πρότεινε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὅμως τροποποιήθηκε μέ τήν φράση ὅτι τό Συνοδικό σύστημα ἀποτελοῦσε ἀνέκαθεν στήν Ἐκκλησία «τήν ἀνωτάτην αὐθεντίαν ἐπί θεμάτων πίστεως καί κανονικῶν διατάξεων», δηλαδή στά θέματα τῆς πίστεως προσετέθησαν καί οἱ κανονικές διατάξεις.

v. Οὐνία καί ὁμολογιακοί ἀνταγωνισμοί

Στήν παράγραφο 23 τοῦ κειμένου τῶν Προκαθημένων ἀναγράφονταν τά σχετικά μέ τόν διαχριστιανικό θεολογικό διάλογο «ἀποκλειομένης πάσης πράξεως ἢ ἄλλης προκλητικῆς ἐνεργείας ὁμολογιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ».

Στό κείμενο αὐτό ἡ Ἱεραρχία προσέθεσε ἐντός παρενθέσεως τήν λέξη **Οὐνία**.

Στήν συνέχεια τοῦ κειμένου γράφεται:

«Ὑπό τό πνεῦμα αὐτό, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ σημαντικόν ὅπως ὅλοι οἱ χριστιανοί, ἐμπνεόμενοι ὑπό τῶν κοινῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς πίστεως ἡμῶν, προσπαθήσωμεν νά δώσωμεν εἰς τά ἀκανθώδη προβλήματα, διά τῶν ὁποίων προκαλεῖ ἡμᾶς ὁ σύγχρονος κόσμος, ὀλοπρόθυμον καί ἀλληλέγγυον ἀπάντησιν, βασιζομένην εἰς τό ἰδανικόν πρότυπον τοῦ ἐν Χριστῷ καινοῦ ἀνθρώπου».

Στήν παράγραφο αὐτή ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔκανε τρεῖς διορθώσεις. Ἄντί «τῶν ἀρχῶν τῆς πίστεως» θέτει «**τῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου**». Διορθώνει τήν φράση «προσπαθήσωμεν νά δώσωμεν εἰς τά ἀκανθώδη προβλήματα, διά τῶν ὁποίων προκαλεῖ ἡμᾶς ὁ σύγχρονος κόσμος» μέ τήν φράση «**προσπαθήσωμεν νά δώσωμεν εἰς τά ἀκανθώδη προβλήματα τοῦ συγχρόνου κόσμου μίαν ὀλοπρόθυμον καί ἀλληλέγγυον ἀπάντησιν**». Καί ἐξαλείφει τήν λέξη «ἰδανικόν», πρό τῆς λέξεως πρότυπον.

Ἑρμηνευτικό σχόλιο:

Ὁ ὑφιστάμενος θεολογικός διάλογος μεταξύ τῶν διαφόρων Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν καί Κοινοτήτων, πρέπει νά γίνεται μέ θεολογικά, ἐκκλησιαστικά κριτήρια καί προϋποθέσεις, εἶναι διάλογος ἀγάπης ἐν ἀληθείᾳ, καί διάλογος ἀληθείας ἐν ἀγάπῃ, ἐπί τῇ βάσει τοῦ Εὐαγγελίου καί τῆς ἀληθινῆς ἐρμηνείας του ἀπό τήν ἐκκλησιαστική, πατερική παράδοση. Ἡ ὑπαρξη τῆς Οὐνίας ἀποτελεῖ τροχοπέδη στόν ἀληθινό διάλογο, γιατί εἶναι ἓνα ὑπουλο ἐνωτικό σύστημα, ἥτοι ἓνας ψευδῆς τρόπος ἐνώσεως μέ τήν διατήρηση ὅλων τῶν θεολογικῶν διαφορῶν καί μιᾶς ἐξωτερικῆς κατ' ἐπίφασιν ἐνώσεως, ἥτοι

πρόκειται για μία ψευδένωση, άνευ θεολογικῶν καί ἐκκλησιολογικῶν κριτηρίων. Ὁ προσδιορισμός τῶν θεολογικῶν διαφορῶν καί ἡ ἐπαναφορά στήν αὐθεντική παράδοση τῶν Προφητῶν, Ἀποστόλων καί Πατέρων, ὅσων ἐξετράπησαν ἀπό αὐτήν, εἶναι ὁ ἀληθινός τρόπος ἐνώσεως.

Ἐπίσης, ἡ ἐπίλυση ὅλων τῶν συγχρόνων προβλημάτων γίνεται μέ βάση τήν διδασκαλία τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως διαφυλάσσεται στήν Ἐκκλησία καί ἐρμηνεύεται ἀπό αὐτήν, καθῶς ἐπίσης καί μέ βάση τό πρότυπο τοῦ ἐν Χριστῶ ἀνθρώπου, δηλαδή τοῦ ἀγίου, καί δέν πρόκειται γιά ἕναν ἰδανικό ἄνθρωπο ἀλλά γιά τόν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό, ὅπως ἀποκαλύπτεται στούς ἀγίους καί ζῆ σέ αὐτούς, κατά τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» (Γαλ. 2, 20).

Ἡ πρόταση ἀλλαγῆς τῆς φράσεως «ὑπό τῶν κοινῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς πίστεως ἡμῶν» σέ «ὑπό τῶν κοινῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου» ἔγινε ἀποδεκτή.

Ἡ διόρθωση τῆς φράσεως «διά τῶν ὁποίων προκαλεῖ ἡμᾶς ὁ σύγχρονος κόσμος» στήν φράση «προβλήματα τοῦ συγχρόνου κόσμου», ἔγινε ἀποδεκτή, ἀλλά εἶναι μία φραστική διόρθωση.

Ἡ ἐξάλειψη τῆς λέξεως «ἰδανικόν», ἔγινε ἀποδεκτή.

Ἡ προσθήκη στό κείμενο τῆς λέξεως «Οὐνία» ἐντός παρενθέσεως στήν φράση τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου «ἀποκλειομένης πάσης πράξεως ἢ ἄλλης προκλητικῆς ἐνεργείας ὁμολογιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ» ἔγινε ἀποδεκτή ὡς ἐξῆς: «ἀποκλειομένης πάσης πράξεως προσηλυτισμοῦ, οὐνίας ἢ ἄλλης προκλητικῆς ἐνεργείας ὁμολογιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ».

Αὐτό σημαίνει ὅτι στό σημεῖο αὐτό ἔγιναν ἀποδεκτές μερικές φραστικές διορθώσεις, καθῶς ἐπίσης καί τό θέμα τῆς Οὐνίας, χωρίς νά καταδικάζεται ρητῶς, ἀλλά ἀπλῶς τονίζεται ὅτι ὁ διαχριστιανικός θεολογικός διάλογος πρέπει νά συνοδεύεται «πάντοτε ὑπό τῆς ἐν τῷ κόσμῳ μαρτυρίας διά πράξεων ἀμοιβαίας κατανοήσεως καί ἀγάπης, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν τήν "ἀνεκκλήτην χαράν" τοῦ Εὐαγγελίου (Α΄ Πέτρ. 1, 8), **ἀποκλειομένης πάσης πράξεως προσηλυτισμοῦ, οὐνίας ἢ ἄλλης προκλητικῆς ἐνεργείας ὁμολογιακοῦ ἀνταγωνισμοῦ**».

Ἐπομένως, δέν καταδικάζεται ρητῶς ἡ Οὐνία ὡς ἰδιαίτερο χριστιανικό μῶρφωμα, ἀλλά ἀποφασίσθηκε νά ἀποκλείωνται («ἀποκλειομένης»), νά καταδικάζονται πράξεις προσηλυτισμοῦ καί ἀνταγωνισμοῦ τόσο ἀπό τήν Οὐνία ὅσο καί ἀπό κάθε ἄλλη Ὁμολογία.

vi. Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί διαίρεση τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου

Στήν παράγραφο 24 γινόταν λόγος ὅτι «εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συνέχισις τῆς μαρτυρίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν διηρημένον χριστιανικόν κόσμον ἐπί τῆ βάσει τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως καί πίστεώς της».

Ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος μεταξύ τῶν λέξεων «διηρημένον» καί «χριστιανικόν κόσμον» προσέθεσε τήν λέξη «**λοιπόν**», ἥτοι «διηρημένον **λοιπόν** χριστιανικόν κόσμον».

Τό αὐτό ἐπανέλαβε καί στίς παραγράφους 4 καί 5.

Ἑρμηνευτικό σχόλιο:

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εὐχεται σέ ὅλες τίς ἀκολουθίες αὐτῆς ὑπέρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως καί ἀγωνίζεται πολυτρόπως γιά τό ἔργο αὐτό, ἀλλά ταυτοχρόνως θεωρεῖ ὅτι ὁ λοιπός, ἥτοι ὁ ἐκτός αὐτῆς, Χριστιανικός κόσμος, ἔχει διαιρεθῆ.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν συμπεριλαμβάνει ἐαυτήν στόν διαιρεμένο κόσμον, ἀλλά καλεῖ ὅλους στήν ἐνότητά της. Ἡ ἐνότητα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι δεδομένη, ὡς τό ἀληθινό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἔχουσα κεφαλή τόν Χριστό. Δέν ὑπάρχουν οὔτε πολλές κεφαλές οὔτε πολλά σώματα.

«Καί πάντα ὑπέταξεν ὑπό τοὺς πόδας αὐτοῦ, καί αὐτόν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῆ ἐκκλησία, ἣτις ἐστὶ τό σῶμα αὐτοῦ, τό πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσι πληρουμένου» (Ἐφ. ι, 22-23).

Ἡ πρόταση αὐτή τῆς Ἐκκλησίας δέν ἔγινε ἀποδεκτὴ καί δέν προστέθηκε στό κείμενο ἡ λέξη «λοιπόν» καί παρέμεινε τό κείμενο ὡς εἶχε, δηλαδή «εἰς τόν διηρημένον χριστιανικόν κόσμον».

vii. Μία ποιμνὴ καί ἐπισυναγωγή σέ αὐτὴ τῶν ἑτεροδόξων

Στήν τελευταία, μὴ ἀριθμημένη παράγραφο τοῦ κειμένου, γραφόταν:

«Δεόμεθα ὅπως οἱ χριστιανοὶ ἐργασθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ, ὥστε νά ἀποβῆ ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκπληρώσῃ τὴν ἐλπίδα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί "γενήσεται μία ποιμνὴ, εἷς ποιμὴν" (Ἰωάννου 10, 16)».

Ἄντ' αὐτοῦ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποφάσισε ὅπως προτείνει τὴν ἐξῆς διατύπωση:

«Δεόμεθα ὅπως οἱ χριστιανοί ἐργασθῶσιν ἀπό κοινοῦ, ὥστε νά ἀποβῆ ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκκληρώσῃ τήν ἐλπίδα **τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περί ἐπισυναγωγῆς εἰς αὐτήν πάντων τῶν ἐσκορπισμένων** καί "γενήσεται μία ποιίμνη, εἷς ποιμήν" (Ἰωάννου 10, 16)».

Ἑρμηνευτικό σχόλιο:

Ὁ ἕνας Ποιμήν ἐνώνει τήν μία ποιίμνη, κατά τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ: «καί ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κάκεῖνά με δεῖ ἀγαγεῖν, καί τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσι, καί γενήσεται μία ποιίμνη, εἷς ποιμήν» (Ἰω. 10, 16).

Τό χωρίο αὐτό ἐννοεῖ τούς ἀνθρώπους τούς δημιουργηθέντες ὑπό τοῦ Πατρός διά τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, καί εὕρισκομένους ἐκτός τῆς αὐλῆς τῶν προβάτων, γι' αὐτό καί πρέπει νά ὀδηγηθοῦν ὑπό τοῦ Χριστοῦ, νά ἀκούσουν τῆς φωνῆς Του καί νά γίνῃ μία ποιίμνη, στήν ὁποία θά κυριαρχῆ ἕνας Ποιμένας.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐρμηνεύοντας τόν λόγο αὐτό τοῦ Χριστοῦ γράφει: «Τούς ἀπό τῶν ἐθνῶν προωρισμένους εἰς σωτηρίαν λέγων, δείκνυσιν ἰδίαν αὐλήν παρά τήν τῶν Ἰουδαίων». Συνεπῶς, ὁ λόγος αὐτός τοῦ Χριστοῦ ὡς αὐλή προσδιορίζει τήν Ἰουδαϊκή συναγωγή. Τά «ἄλλα πρόβατα» εἶναι οἱ Ἐθνικοί, οἱ ὁποῖοι διά τῆς θείας ἀποκαλύψεως θά δεχθοῦν τόν Χριστό. Ἀμφότεροι θά ἐνωθοῦν καί θά ἀποτελέσουν μία ποιίμνη, «ἐκ τε τῶν Ἰουδαίων καί τῶν Ἐθνῶν» κατά τόν ἱερό Ζυγαβηνό, τό ὁποῖο ἔγινε κατά τήν Πεντηκοστή καί μετά ἀπό αὐτή.

Κατ' ἀναλογία τό χωρίο αὐτό προσαρμόζεται καί στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Πρόβατα τοῦ Χριστοῦ εἶναι οἱ ἄνθρωποι, οἱ δημιουργηθέντες ὑπ' Αὐτοῦ. Αὐλή τῶν προβάτων εἶναι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ἡ ὁποία διαφυλάσσει τήν Ἀποστολική καί Πατερική Παράδοση καί εἶναι ἡ μία Ποίμνη ὑπό ἕναν Ποιμένα. Οἱ ποικίλως καί ποικιλοτρόπως ὀνομαζόμενοι Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι εὕρισκονται «ἐκτός αὐτῆς», πρέπει νά ἐπιστρέψουν στήν πίστη, παράδοση καί ζωή τῆς μίας Ποίμνης τοῦ Χριστοῦ. Αὐτή ἡ ἐνέργεια καλεῖται ἐπισυναγωγή αὐτῶν στήν ἀληθινή Ποίμνη, ἡ ὁποία πραγματώνεται διά ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, συνεργούσης καί τῆς θελήσεώς τους.

Αὐτή ἡ πρόταση ἔγινε ὥστε νά ἀποκλεισθῇ ἡ θεωρία τῶν κλάδων σύμφωνα μέ τήν ὁποίαν χάθηκε ἡ ἐνότητα μεταξύ τῶν Χριστιανῶν καί ἐπομένως, οἱ Χριστιανοί, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν ὀρθοδόξων εἶναι οἱ ἐπιμέρους κλάδοι τοῦ δένδρου καί ἀγωνίζονται γιά τήν ἐνότητά τους.

Ἡ πρόταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπορρίφθηκε καί δέν πέρασε στό κείμενο.

Ἀπό ὅλα αὐτά φαίνεται καθαρά, ὅτι ἡ βασική πρόταση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἦταν ὅτι οἱ Χριστιανικές ομάδες πού δροῦν στήν Ἀνατολή καί τήν Δύση δέν μποροῦν νά ὀνομαστοῦν Ἐκκλησίες, ἀλλά Χριστιανικές Κοινότητες καί Ὁμολογίες. Γιά τό θέμα αὐτό ἔγινε μεγάλη συζήτηση, ὅποτε ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κατά πλειοψηφία, ὕστερα ἀπό παρότρυνση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, πρότεινε νέα πρόταση, ἡ ὁποία ἔγινε ἀποδεκτή καί συμπεριλήφθηκε στό κείμενο.

Κατόπιν τούτου, δέν ὑποστηρίχθηκαν ἰκανῶς καί οἱ ἐπόμενες προτεινόμενες διορθώσεις καί κατά κάποιον τρόπο κατέρρευσαν οἱ βασικές παρεμβατικές ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας, ἐκτός ἀπό ἐλάχιστες φραστικές διορθώσεις.

Ἐπομένως, ἀπό τό κείμενο «Σχέσεις τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» δέν ἔγιναν ἀποδεκτές οἱ ἐξῆς ἀποφάσεις τῆς Ἱεραρχίας:

- παρ. 6

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γνωρίζει τήν ἱστορικήν ὑπαρξιν ἄλλων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καί κοινοτήτων μή εὕρισκομένων ἐν κοινωνίᾳ μετ' αὐτῆς

(Καί ἡ νέα πρόταση πού ὑπέβαλε εἶναι ἐκκλησιολογικῶς προβληματική).

- παρ. 20

μετά τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καί κοινοτήτων

συμφώνως πρὸς τοὺς ἱερούς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν καί τῶν ὑπό τούτων ἀναγνωριζομένων Τοπικῶν Συνόδων,

ὡς εἶναι οἱ Κανόνες 46, 47 καί 50 τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, οἱ 8 καί 19 τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ 7 τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, ὁ 95 τῆς Πενθέκτης, καί ὁ 7 καί 8 τῆς Λαοδικείας.

Διευκρινίζεται, ὅτι, ὅταν ἐφαρμόζεται ἡ κατ' οἰκονομίαν εἰσδοχή τῶν ἑτεροδόξων διά Λιβέλλου καί ἀγίου Χρίσματος, δέν σημαίνει ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τήν ἐγκυρότητα τοῦ Βαπτίσματος ἢ καί τῶν λοιπῶν μυστηρίων αὐτῶν».

- παρ. 22

ἡ διατήρησις τῆς γνησίας Ὁρθόδοξου πίστεως διασφαλίζεται (μόνον) διά τοῦ Συνοδικοῦ συστήματος

(Κανόνες ... καί 14 καί 15 τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου)

τό όποϊον άνέκαθεν έν τή Έκκλησία άπετέλει τόν άρμόδιον καί έσχατον κριτήν περί τών θεμάτων πίστεως. (τροποποιήθηκε σχετικώς)

- παρ. 24 (καί παρ. 4 καί 5)

διηρημένον λοιπόν χριστιανικόν κόσμον

- επίλογος

τήν έλπίδα τής Όρθοδόξου Έκκλησίας περί έπισυναγωγής εις αύτήν πάντων τών έσκορπισμένων

4. Η Έγκύκλιος τής «Άγίας καί Μεγάλης Συνόδου»

Η Διαρκής Ίερά Σύνοδος κατά τήν Συνεδρίασή της τόν Ίούνιο 2016, ύστερα από σχετική συζήτηση πού έγινε στην Ίεραρχία του Μαΐου, άπεφάσισε νά υίοθετήση πρότασή μου για νά περιληφθή στην Έγκύκλιο τής «Άγίας καί Μεγάλης Συνόδου», ότι ή όλη ζωή τής Έκκλησίας είναι μιά διαρκής Σύνοδος καί όταν κατά τήν πρώτη καί δευτέρα χιλιετία γίνονταν Τοπικές καί Οίκουμενικές Σύνοδοι, έξέφραζαν τήν έμπειρία καί τήν όμολογία τής Πεντηκοστής.

Μέσα στα πλαίσια αυτά θά έπρεπε νά γίνη λόγος περί τών Μεγάλων Συνόδων επί Μεγάλου Φωτίου καί άγίου Γρηγορίου του Παλαμά, πού από πολλούς χαρακτηρίσθηκαν ως Οίκουμενικές Σύνοδοι.

Θά πρέπει νά σημειωθή ότι ή Σύνοδος επί Μεγάλου Φωτίου χαρακτηρίσθηκε ως Η Οίκουμενική Σύνοδος στην Απόφαση τών Πατριαρχών τής Άνατολής του 1848, καί οι άποφάσεις τής Συνόδου του 1351 επί άγίου Γρηγορίου του Παλαμά συμπεριλήφθηκαν στο «Συνοδικό τής Όρθοδοξίας» πού διαβάζεται τήν Α΄ Κυριακή τών Νηστειών, ήτοι τήν Κυριακή τής Όρθοδοξίας.

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Ίλίου, Πετρούπολεως καί Άχαρνών κ. Άθηναγόρας, πού ήταν αντιπρόσωπος τής Έκκλησίας τής Ελλάδος στην Έπιτροπή καταρτίσεως τής Έγκυκλίου τής «Άγίας καί Μεγάλης Συνόδου» καί μέ τόν όποϊον είχα συνεχή τηλεφωνική έπικοινωνία, έθεσε αύτήν τήν πρόταση στην Έπιτροπή καί έτσι καταρτίσθηκε ή έξής παράγραφος στην ως άνω Έγκύκλιο:

«3. Η Όρθόδοξος Έκκλησία έν τή ένότητα καί καθολικότητα αύτης, είναι ή Έκκλησία τών Συνόδων, από τήν Άποστολικήν έν Ίεροσολύμοις σύνοδον (Πράξ. ιε΄, 5-29) έως τής σήμερα. Η Έκκλησία αύτή καθ' αύτήν είναι Σύνοδος υπό του Χριστου συνεστημένη καί υπό του Άγίου Πνεύματος

καθοδηγούμενη, συμφώνως πρὸς τὸ ἀποστολικόν «ἔδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν » (Πράξ. ιε', 28). Διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ τῶν Τοπικῶν συνόδων, ἡ Ἐκκλησία εὐηγγελίσατο καὶ εὐαγγελίζεται τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ ὁποῖον ἐφανερώθη διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Τὸ συνοδικόν ἔργον συνεχίζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀδιακόπως διὰ τῶν μεταγενεστέρων, καθολικοῦ κύρους, συνόδων – ὡς λ.χ. τῆς ἐπὶ Μεγάλου Φωτίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Μεγάλης συνόδου (879-880) καὶ τῶν ἐπὶ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ συγκληθειςῶν Μεγάλων συνόδων (1341, 1351, 1368), διὰ τῶν ὁποίων ἐβεβαιώθη ἡ αὐτὴ ἀλήθεια τῆς πίστεως, ἐξαιρέτως δέ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ περὶ τῆς μεθέξεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς ἀκτίστους θείας ἐνεργείας. Προσέτι δέ καὶ διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίων καὶ Μεγάλων συνόδων τῶν ἐτῶν 1484 διὰ τὴν ἀποκήρυξιν τῆς ἐνωτικῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας (1438-1439), τῶν ἐτῶν 1638, 1642, 1672 καὶ 1691 διὰ τὴν ἀποκήρυξιν προτεσταντικῶν δοξασιῶν, ὡς καὶ τοῦ ἔτους 1872 διὰ τὴν καταδίκην τοῦ ἐθνοφυλετισμοῦ ὡς ἐκκλησιολογικῆς αἰρέσεως».

Νομίζω ὅτι στὸ θέμα αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας εἶχε μιά σημαντικὴ ἐπιτυχία, πού πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ. Δέν γνωρίζω ὅμως γιατί στίς Συνόδους ἐπὶ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ δέν συμπεριλήφθηκε καὶ ἡ Σύνοδος τοῦ 1347, ἡ ὁποία ἐκτός τῶν ἄλλων ἐξέλεξε καὶ τὸν ἅγιο Γρηγόριο τὸν Παλαμᾶ σὲ Ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης.

Συμπεράσματα

Οἱ προτάσεις τῆς Ἱεραρχίας πρὸς τὴν «Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος» ἔγιναν μέσα στὴν προοπτικὴ τῆς συζητήσεως ἐπ' αὐτῶν καὶ τῆς ἀποδοχῆς τους καὶ ἀπὸ τίς ἄλλες Ἐκκλησίες. Δέν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἶναι ἀπόλυτος στὰ θέματα αὐτά καὶ νὰ ζητᾷ νὰ γίνουν ὅπωςδὴποτε ἀποδεκτές οἱ προτάσεις του κατὰ τὴν διάρκειά τῶν συζητήσεων. Ἄλλωστε καὶ ἄλλες Ἐκκλησίες ἔθεσαν προτάσεις, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἄλλες ἔγιναν δεκτές καὶ ἄλλες ἀπορρίφθηκαν.

Τὸ πρόβλημα, ὅμως, ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὅτι στὸ κείμενο «Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν Χριστιανικὸν κόσμον», κατέθεσε νέα πρόταση, διαφοροποιημένη ἀπὸ τὴν πρόταση τῆς Ἱεραρχίας, ἡ ὁποία κατὰ τὴν γνώμη μου εἶναι καὶ προβληματικὴ, πράγμα τὸ ὁποῖο εἶχε συνέπειες καὶ σὲ ἄλλες προτάσεις τίς ὁποῖες εἶχε καταθέσει.

Πάντως, ἀπὸ ὅσα κατεγράφησαν προηγουμένως ἐξάγονται τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα.

1. Ἡ Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπέτυχε νά περάσει τίς ἀπόψεις τῆς Ἱεραρχίας στό πρῶτο κείμενο περί τῆς ὄντολογίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Παρέμεινε μέν στό κείμενο ἡ λέξη πρόσωπο μαζί μέ τήν λέξη ἄνθρωπος γιά περαιτέρω συζήτηση, ἀλλά διαγράφηκαν ὅλα τά σχετικά περί τῆς ὄντολογίας τοῦ προσώπου σέ σχέση μέ τόν Τριαδικό Θεό, ὅτι δηλαδή ὁ ἄνθρωπος εἶναι φορέας τῆς εἰκόνος τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ κοινωνία προσώπων ἀντανακλοῦν κατά Χάριν διά τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τήν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωήν καί κοινωνίαν τῶν θείων Προσώπων.

Αὐτό σημαίνει ὅτι ὅλη ἡ σύγχρονη θεολογία περί τῆς κοινωνίας τῶν θείων Προσώπων, περί τοῦ ἀνθρώπου ὡς φορέως τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ καί ὄχι ὡς κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, καί περί τῆς κοινωνίας τῶν προσώπων πού ἀντανακλοῦν τήν Χάρι τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ πού συνιστᾶ τόν σύγχρονο περσοναλισμό δέν ἔγιναν ἀποδεκτά ἀπό τήν «Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδο».

2. Στό κείμενο περί τῆς αὐτονομίας ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔλαβε τήν διαβεβαίωση ἀπό τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη ὅτι θά ἰσχύσει τό ὑφιστάμενο καθεστῶς γιά τίς Νέες Χῶρες, ὅτι δηλαδή οἱ Μητροπόλεις αὐτές κανονικῶς ὑπάγονται στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο, ἀλλά ἐδόθησαν ἐπιτροπικῶς στήν Αὐτοκέφαλη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος γιά τήν διοίκησή τους, ὅτι θά παραμείνη τό καθεστῶς αὐτό καί ὅτι δέν θά χορηγηθῇ αὐτονομία στίς περιοχές αὐτές καί σέ ἄλλες περιοχές γιά τίς ὁποῖες ἐξεδόθη Τόμος ἢ Πράξη.

3. Στό βασικότερο κείμενο πού ἀναφερόταν στίς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρός τόν λοιπό χριστιανικό κόσμο, μετά τήν ἀλλαγὴ τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἱεραρχίας στό βασικό σημεῖο καί τήν ὑποβολή νέας προτάσεως κατά πλειοψηφία ἀπό τήν Ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, χωρίς ἐξουσιοδότηση ἀπό τήν Ἱεραρχία, δέν ὑποστηρίχθηκαν ἱκανῶς οἱ βασικές ἄλλες προτάσεις γιά τήν ἐγκυρότητα ἢ μή τοῦ βαπτίσματος τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καί τήν προσευχή γιά τήν ἐπισυναγωγή τους εἰς τήν Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία.

Ἔτσι, τό τελικό κείμενο εἶναι διπλωματικό, διακρίνεται γιά μιά «δημιουργική ἀσάφεια», ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἔχει ἐπιχειρήματα γιά νά προσλαμβάνονται ἀπό ὅλες τίς πλευρές, θεωρῶ ὅτι δυσαρρεστεῖ καί τοὺς ὀρθοδόξους καί τοὺς ἑτεροδόξους, διαποτίζεται ἀπό τήν βαπτισματική θεολογία καί ἐμμέσως πλὴν σαφῶς ἀπό τήν θεωρία τῶν κλάδων, ὅπως φάνηκε καί ἀπό τίς συζητήσεις, καθὼς ἐπίσης μετακινήθηκε ἐλαφρῶς, ἀλλά ἐνσυνειδήτως ἀπό τήν ἀρχὴ τῆς ἀποκλειστικότητος στήν ἀρχὴ τῆς περιεκτικότητος.

Όπως είναι γνωστόν, ως αρχή της αποκλειστικότητας δηλώνεται ότι η Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία είναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, ἐνῶ ως αρχή της περιεκτικότητας δηλώνεται ὅτι ὑπάρχουν πολλές Ἐκκλησίες, στίς ὁποῖες ἀναγνωρίζεται ὡς ἓνα βασικό σημεῖο τό ἔγκυρο Βάπτισμα, καί γίνονται διάλογοι γιά τήν πλήρη ἐνότητα. Δηλαδή στήν ἀρχή της περιεκτικότητας δέν ταυτίζονται τά κανονικά καί μυστηριακά ὄρια της Ἐκκλησίας, ὅπως σαφῶς γίνεται στήν ἀρχή της αποκλειστικότητας.

Ἐντύπωση, πάντως, προκαλοῦσε τό γεγονός ὅτι Ἱεράρχες πού κατέχουν σημαντικές θέσεις στήν Ἐκκλησία καί βρίσκονται στήν τρίτη ἡλικία της ζωῆς τους ὑποστήριζαν ἀντορθόδοξες θέσεις μέ τήν αἰτιολογία ὅτι ἔτσι τούς δίδασκαν οἱ καθηγητές τους, στό πρῶτο ἡμισυ τοῦ 20^{ου} αἰῶνος, ἄν καί ἐν τῷ μεταξύ ἔγινε μεγάλη ἔρευνα στίς πατερικές πηγές, ὅπως τόν ἅγιο Εἰρηναῖο Ἐπίσκοπο Λουγδούνου, τόν ἅγιο Μάξιμο τόν Ὁμολογητή, τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ κ.ἄ., ἡ ὁποία ἔρευνα ἀνέτρεψε τίς ἀπόψεις αὐτές.

Ἄλλωστε, μέχρι τόν 19^ο αἰῶνα ὑπῆρχε ἴδια ὀρολογία ὡς πρὸς τήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία καί τούς ἑτεροδόξους, ἐκτός ἀπό ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, ἡ ὁποία ἀνετράπη στίς ἀρχές τοῦ 20^{ου} αἰῶνος μέ τό Διάγγελμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «πρὸς τάς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ» τό 1920, ὕστερα ἀπό διάφορα γεγονότα πού προηγήθηκαν αὐτοῦ τοῦ Διαγγέλματος.

Τό παράδοξο δέ εἶναι ὅτι οἱ Ἱεράρχες αὐτοί ἐπικαλοῦντο τούς καθηγητές τους, οἱ ὁποῖοι σαφῶς, ὅπως ἀπέδειξε ἐπιστημονική ἔρευνα, εἶχαν ἐπηρεασθῆ ἀπό τήν σχολαστική καί τήν προτεσταντική θεολογία, καί δέν προχώρησαν οἱ ἴδιοι περαιτέρω σέ πατερικές ἔρευνες, ἄν καί ἦταν διάδοχοι τῶν μνημονευθέντων καθηγητῶν. Καί ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι παράδοξο νά ἐπικαλῆται ἓνας Ἱεράρχης παλαιούς καθηγητές καί ὄχι τούς Προφῆτες, τούς Ἀποστόλους καί τούς Πατέρες της Ἐκκλησίας, πράγμα πού ὁμολόγησε κατὰ τήν χειροτονία του σέ Ἐπίσκοπο.

Σεπτέμβριος 2016

<http://parembasis.gr>